

pot na samoupravljaljski triglav

Človek vrh Triglava, s pogledom, uprtim v širne modrine. Pozabljeni so vsi napori, telo postane lahko kot pero, ponos širi prsa, utrip pospešeno polje. Vendar, stopinja na vrh, na simbol slovenstva, ne pomeni zgolj zadetka v igri na srečo. Brez tisočev drobnih vsakdanjih korakov, brez truda in potu minulosti, brez trde in dolgotrajne priprave bi noga zastala, nevajeno telo bi se uprlo, cilj bi ostal le v oblakih, ne bi bilo možno zadovoljstvo ob doseženem.

Prispodoba s Triglavom, z množico njegovih obiskovalcev, se utrne sama ob sebi ob silovitem utripu, ki polje zdaj v našem družbenopolitičnem življenju. Evidentiramo možne kandidate, od temeljnih samoupravnih in interesnih skupnosti prek občinskih do republiških in zveznih, ponekod že izbiramo najboljše med najboljšimi, odločamo, kdo so pravi ljudje na pravem mestu. Vendar akcije, ki so in bodo do 12. marca v središču naše pozornosti, niso enkratne, so samo redni del naše družbenopolitične aktivnosti in samoupravne usmeritve, hkrati pa so nov izpit zrelosti in učinkovitosti.

Nihče, ki je v družbenopolitičnem življenju stal od zadnjih volitev leta 1974 ob strani, ne more narediti stopinje na vrh, ne more si s še takšnim zakladom kupiti vstopnice, da bi se tik pred zdajci še vključil v dolgoročno načrtovano akcijo. Dogovorili smo se, da so merilo kandidiranja in izvolitev samo konkretne prispevke samoupravljalca, delavca, delegata, občana k razvijanju samoupravnih demokratičnih odnosov v delovnem kolektivu, v krajevni skupnosti, v naselju, stanovanjskem bloku, samo dejanski rezultati v družbeni in politični aktivnosti v določeni sredini in pa seveda tudi dejanski rezultati dela na delovnih nalogah. Samo tako nam bodo volitve zares dale najboljše in najbolj sposobne ljudi.

Samo po taki poti, z uveljavljanjem in prizadevanjem – ne od danes do jutri, pač pa z nenehnim preverjanjem doseženega – se bo lahko človek kot celovita osebnost, kot družbeno bitje, s katerim je povezan ves kompleks interesov, od najneposrednejših življenjskih pa do idejnih, političnih, kulturnih – in ne kot abstrakten politični državljani – povzpela na samoupravljaljski Triglav.

V Sloveniji je že 280.617 ljudi (ker manjkajo podatki iz treh od 60 občin, v zadnjih štirinajstih dneh pa se je položaj še spreminjal, zato lahko povečamo število še najmanj za deset tisoč), katerih pot se je začela živati v strugo, ki so jo zakoličili delegati prvega mandatnega obdobja, ki se zdaj izteka, že leta. Z delom, s predanostjo socialističnemu demokratičnemu samoupravnemu sistemu, z nenehnim potrjevanjem

v najbolj neposredni sredini, v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih, so že dobili družbeno priznanje, kar nedvomno pomeni evidentiranje za možnega kandidata.

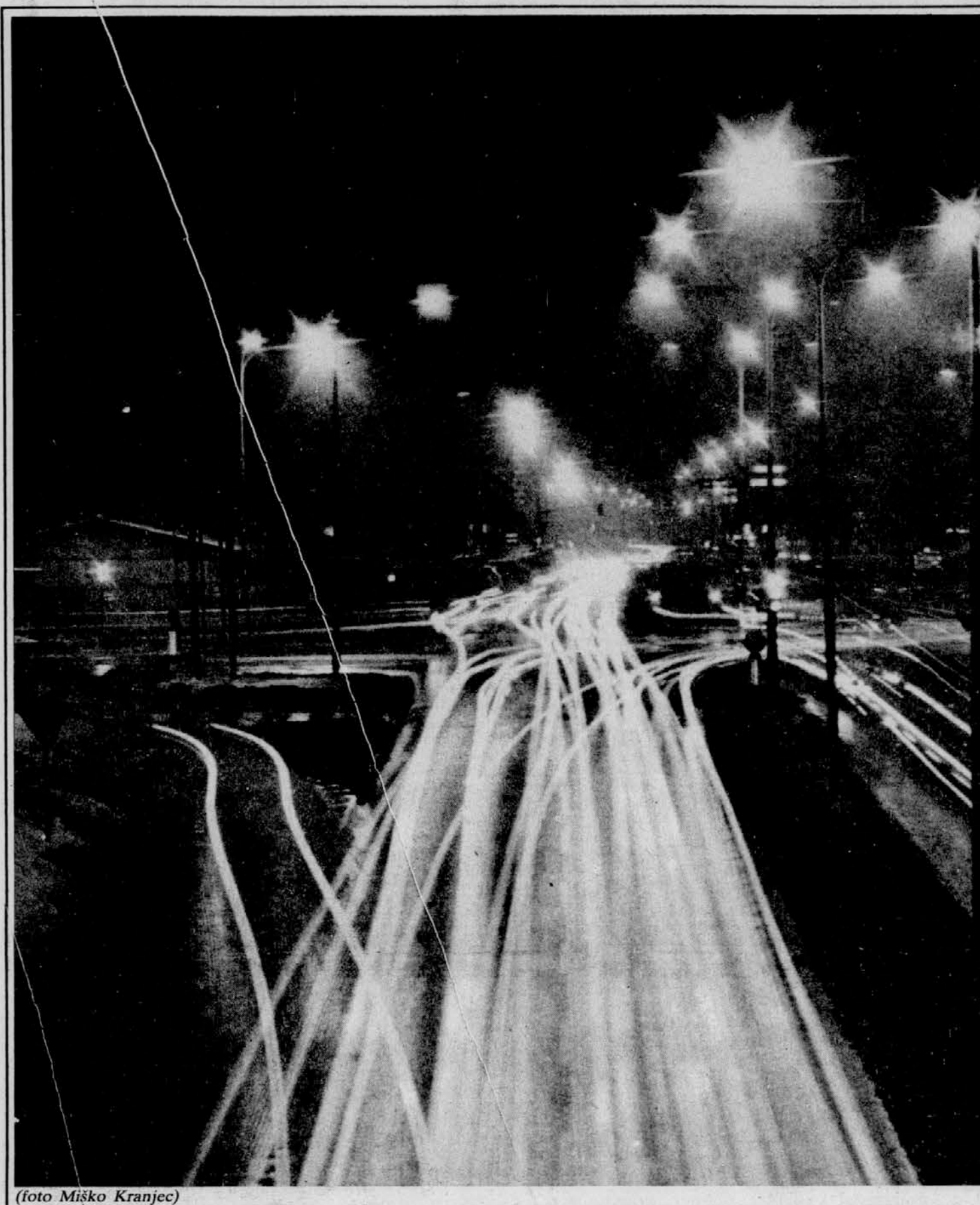
Dosegli so ga v tistih osnovnih celicah in porah našega življenja, kjer so odnosi med ljudmi najbolj neposredni, v sredinah, v katerih je človek najbližji človeku, kjer presoja temelji na evidentiranju človekove dejavnosti, kjer ne odločata trenutni vtis in naključno poznavanje posameznika. Zaupanja sočloveka si evidentirani možni kandidati niso pridobili s parolami, z deklaracijami in s frazami, ampak – preprosto povedano – s samoupravljanjem, z revolucionarnostjo časa, ki ga živimo, z bojem za samoupravljanje, v katerega so udeleženi vsi svojo energijo, sposobnosti in znanje.

Vsak sedmi Slovenec je zdaj na poti, ki pelje na samoupravljaljski Triglav. Mar ne pričča že to dovolj zgovorno o dejstvu, da postaja socialistično samoupravljanje sestavni del zavesti našega delovnega človeka in občana, aktiva v naši družbenopolitični bilanci. Ta nam zagotavlja varno nadaljnjo pot mimo vseh ostrih skal in prepadov, ki se jim tudi naš sistem ne more ogniti.

Nihče od več kot sto tisočev, ki bodo dobili mandate na desetih parlamentarnih volitvah drugega obdobja delegatskih skupščin (desete, če štejemo še partizanske volitve) ne bo »politič splošnega tipa«, kot so v glavnem poslanci v sistemu političnega pluralizma meščanske družbe, ampak bodo naši delegati izpolnjevali tiste kolektivne funkcije, ki pripada samoupravnim subjektom oziroma skupnosti samoupravnih interesov. V tem je bistven razloček med klasičnim parlamentarnim sistemom in volilnimi obljubami zahodnega tipa na eni in med demokratičnimi pravicami v sistemu samoupravne demokracije na drugi strani.

Državljan se v sistemu strankarskega političnega pluralizma lahko zelo redko osebno izreka o sprejetju konkretnega sklepa oziroma o samem sklepu, ampak samo o izvolitvi kandidata, ki naj ga predstavlja. Pa celo tega kandidata ne postavlja sam, ampak odloča o tem vrh njegove stranke. Potemtakem je tudi izvolitev strankinega kandidata pravzaprav potrditev tujega izbora, zato lahko rečemo, da je v parlamentarnem sistemu tudi volilna pravica sama oblika politične odtujitve državljanja, je zapisal Edvard Kardelj.

Tudi v enopartijskem političnem sistemu je človek ločen od neposrednega upravljanja družbe. Z omejitvijo vloge človeka na vlogo političnega državljanja je enopartijski politični sistem spremenil človeka v volilca ljudi, ne pa interesov, tako da državljan ob

(foto Miško Kranjec)

volitvah prenaša generalno pooblastilo za upravljanje družbe in svojih lastnih interesov na politične in državne izvršne dejavnike in organe.

V primerjavi s takim položajem delovnega človeka in državljanja v meščanski družbi obstaja v sistemu samoupravnega pluralizma relativno široko področje, kjer se z osebnim izrekanjem delavcev oziroma občanov sprejemajo sklepi o vprašanih, za katere so zainteresirani. Poleg tega je volilni akt v delegatskem sistemu samoupravne demokracije samo prvi – in to ne najvažnejši akt – medtem ko je dajanje konkretnih in diferenciranih pooblastil, ki jih v zvezi s konkretnimi sklepi samoupravnih in družbenih organov sprejema volilno telo po ustreznih komunikacijah s svojo delegacijo, pravzaprav mnogo pomembnejši akt afirmiranja posameznika ali posamezne skupnosti interesov pri družbenem odločanju. Takšen sistem omogoča, da je vpliv volivcev in njihovih skupnosti interesov ne samo neposreden in stalen, ampak tudi kvalificiran, zasnovan na zavestnem in aktivnem ukvarjanju posameznikov ali njihovih skupnih interesov s problemi družbenega odločanja na vseh področjih družbenega življenja, pod pogojem, da si samoupravljalci zagotovijo vse nujne informacije, ka-

kor tudi strokovne in znanstvene podatke, ki jih potrebujejo za odločanje.

Seveda ni zagotovila, ne bilo bi smiselno, če bi bilo, da bodo sezname izvoljenih delegatov enaki sedanjim spisikom evidentiranih možnih kandidatov. Pri izbiri enakih med enakimi bo imel prednost ustrežnejši človek za posamezno dolžnost, pri čemer tudi tokrat ne bo nezamisljiva sestava v konkretnih kadrovskih rešitvah. Zgodovinska nujnost bo torej, da vsi evidentirani ne bodo tudi med kandidati in izvoljenimi. Pa ne morda zategadelj, ker ne bi ustrezali dogovorjenim merilom, pač pa zato, ker v primerjanju splošnih kriterijev in zahtev pade izbor na tistega, ki v tem trenutku najbolj ustreza konkretnim zahtevam. Vsem morebitnim nespornostim se bo moč izogniti z odgovornim odnosom do človeka, z utrjevanjem zavesti, ki mora postati politična vsakdanjost, to je, da v bistvu evidentiranje pomeni dejansko družbeno priznanje, ki pa objektivno ne more voditi tudi že do kandidature in izvolitve. Kdor bo tokrat ostal pod vrhom, ne bo zato, ker bi bil manj sposoben, ker je vtlakoval manj dragoceni kock v našo skupno pot, ker bi bil njegov ustvarjalni delež med enakimi manjši, ampak

zato, ker po fizikalnih zakonih preprosto ne moreta biti pravi telesi na istem mestu.

Čeravno marsikdo ni ljubitelj številčk, imajo te svojo moč in lahko veliko povedo, ne samo ob zaključnih računih ali izplačilnih dneh. Zato se nekaterim najbolj značilnim tudi tokrat ne bomo izognili. Na primer: med 280.617 možnimi evidentiranimi kandidati je skoraj sto tisoč žensk (natančneje 99.298 ali skoraj 36 odstotkov), komunistov je 63.996 (23 odstotkov). V primerjavi z letom 1974 so odstotki višji, kar pomeni, da dogovori niso obviseli v zraku.

Podatek o 63.996 evidentiranih možnih kandidatih iz vrst članov ZK pomeni, da ne bo veliko komunistov, ki bi stali ob strani kot pasivni opazovalci družbenopolitičnega dogajanja. Se posebej, če upoštevamo, da je ZK v pripravah na kongresa in da bodo tudi njene organizacije marsikje dobile novo vodstvo. Dve tretjini članov ZK v Sloveniji bo torej sledilo osnovnemu vodilu, edini poti, ki zagotavlja kontinuiteto programske in revolucionarne strategije partije, prilagojene razvoju družbenoekonomskih in političnih odnosov, in sodelovanje v njihovem razvijanju:

– delovanje članov ZK znotraj političnega sistema, znotraj njegovih samoupravnih in demokratičnih institucij.

Takšna usmeritev pomeni za ZK kot avantgardno silo in svobodno silo v družbi povezovalce z bazo, pa tudi z vsem delegatskim sistemom na vseh ravneh – od združenega dela in samoupravnih skupnosti do federacije. Ker je delegatski sistem temelj celotnega političnega sistema, mora biti ZK v njem navzoča s svojo dejavnostjo in vplivom, skupaj z vsemi drugimi socialističnimi silami. Pomeni torej, da člani ZK ne ocenjujejo delegatskega sistema s strani, kot pasivni opazovalci, tudi tisti ne, ki tokrat niso na seznamih evidentiranih, ampak usmerjajo svojo dejavnost in vpliv v boj za napredne cilje v okviru organizirane fronte socialističnih sil.

Člani ZK, ki bodo skozi vse postopke 9. in 12. marca dobili mandat, bodo lahko na dva načina sodelovali v celotnem družbenopolitičnem sistemu:

prvič, kot posamezniki, ki svobodno in enakopravno demokratično odločajo z vsemi drugimi člani organizacij in teles, kjer delajo, seveda upoštevaje splošno politično smer zveze komunistov in odgovornost do te smeri; drugič, posamezni komunisti ali kot skupina komunistov nastopajo kot neposredni predstavniki ZK kot organizacije, predvsem v družbenopolitičnih zborih in družbenih svetih, kjer ne bodo vedno zastopali samo svojega stališča, ampak bodo izražali stališča odgovornega foruma zveze komunistov.

Druška številka, ki je vredna naše pozornosti, je v tej fazi sto tisoč evidentiranih možnih kandidatov. Nedvomno ne bi smeli zanemariti mnenja, da je še kako pomembno, kolikšen bo odstotek delegatov. Ne le zaradi njihove vloge v procesu družbene proizvodnje in v celotnem političnem in samoupravnem življenju. Tudi zato, ker so ženske že po naravi, pravijo sociologi, bliže praktični vsakdanjosti in konkretnim problemom. Dosedanje izkušnje so marsikje pokazale, da so delegatke prvega mandata delegatskih skupščin govorile brez ovinkov, niso si natikale rokavic, ko je bilo treba razgaliti probleme pri koreninah, pa če je bilo to komu všeč ali ne, vodila jih je želja, da bi spremenile položaj, ga izboljšale. Zato je zdaj spet priložnost, da skoraj polovica od vseh zaposlenih v naši republiki – temu odstotku žensk na delovnih nalogah se bližamo – vplivajo na svoj položaj v temeljnih samoupravnih in interesnih skupnostih. Vsi dobri sklepi in resolucije, teh pa nam ne manjka, o družbenem položaju žensk bodo polno zaživelile le z njihovim polnim angažiranjem, od delovnih kolektivov in krajevnih skupnosti navzgor. Zato sta se republiška konferenca SZDL in republiški svet zveze sindikatov zavzela, da na nobeni ravni in v družbi kot celoti udeležba žensk (ob tem nismo zavestno zanemarili udeležbe mlajših od 27 let, vendar tema zahteva obširnejšo obdelavo) ne bi smela biti slabša v primerjavi z volitvami leta 1974. To je pomembno še zlasti v tem trenutku, ko je moč do temeljnih kandidacijskih konferenc v naslednjih dveh tednih – z načrtno akcijo organiziranih socialističnih sil, še posebej zveze komunistov – odpraviti morebitna naskladja. Tudi zato, da ne bo le stotinja, ampak naj bi tudi takrat samoupravljaljski Triglav osvojila številna armada sposobnih odposlanc delovnih ljudi in občanov.

Marčne volitve bodo prav gotovo nov korak v presejanju ostankov starega političnega sistema in v krepitvi političnega sistema socialističnega samoupravljanja, ocenjuje Stane Dolanc. In ni dvoma, da bo drugo mandatno obdobje delegatskih skupščin še podprlo ogrode celovitega političnega sistema našega samoupravnega sistema, utrdilo temelje naše izvirne in močnejše stavbe, v kateri je upravljalce in gospodar delovni človek.

Brez tisočev drobnih vsakdanjih korakov, brez truda in potu minulosti, brez trde in dolgotrajne priprave vrha ne bomo dosegli. Sto tisočev evidentiranih možnih kandidatov za bližnje volitve, izbranih med najboljšimi in najbolj sposobnimi, pa nam tlakujejo trdno pot do strmega a čedalje bližnjega cilja.

Vlado Šlamberger

Poštni predal 29 18

- **Bogdan Pogačnik**
Sergej Kraigher
- **Boris Dolničar**
Boj za izvirno podobo političnega sistema 19
- **Andrej Marinc**
Ne bomo privolili v defenzivno politiko gospodarskega razvoja 20

Zvone Kržišnik

- **Pesem o vseživljajoči iski**
- **Jozo Puljizevič**
»Pozabljeni« smo ne le kot žrtve, temveč tudi kot heroji 23
- **Ranko Dorotka in Zdravko Stefančič**
Plin bo pritekel julija 24
- **Josip Vidmar**
Spomini na Otona Župančiča 25

Tit Doberšek

- **Kritični Breznjev: »Delati danes bolje kot včeraj...«** 26
- **Marjan Sedmak**
Koroški volilni datumi
- **Lev Svetek**
Ob prvih sporazumih o uresničevanju osimskega sporazuma 27

Silvano Goruppi

- **O Kardeljevi knjigi, demokraciji in nacionalnem vprašanju**
- **Andrej Novak**
Huda preskušnja za Palestince 28
- **Tit Doberšek**
Orjak s polomljenimi zobmi
- **Zdravka Čičmirko**
Velikanska puščava z mislečimi oazami 29

Boris Verbič

- **ZDA – deseta članica EGS**
- **Vesna Marinčič**
Televizija in šolarji
- **Bogdan Pogačnik**
Kožne in spolne bolezni na dlani 30
- **Gero Boehm**
Smrt po petdeseti delitvi celic 31
- **Azat Abdullin**
Belo mleko
- **Slavko Pregl**
Basni 32

Kongresne teme

Boj za izvorno podobo socialističnega sistema

»Dolgotrajnost« sedanje družbene preobrazbe je odvisna predvsem od prodornosti komunistov

Nesporno je, da smo z ustavo, zakonom o združenem delu in drugimi sistemskimi zakoni napravili bistven premik v razvoju družbenoekonomskih in proizvodnih odnosov, kar pa se v enaki meri ne kaže tudi v graditvi političnega sistema socialističnega samoupravljanja. Tako Edvard Kardelj ugotavlja, da če bi to neskladje trajalo dlje, bi lahko postalo resna ovira nadaljnjemu uspešnemu razvoju in utrjevanju stabilnosti sistema v celoti. Vsakršna črnogledost je sicer odveč, vendar je v pripravah na bližnje kongrese zveze komunistov vseeno pomembno opozorilo, da zdaj ne potrebujemo načelnih stališč in splošnih deklaracij, marveč da gre za bolj dolgoročno nalogo, ki je najtesneje povezana z akcijo, z nenehnim, organiziranim prizadevanjem vseh družbenih sil za čim popolnejše funkcioniranje političnega sistema.

Nekoliko poenostavljeno bi se potemtakem lahko vprašali, kaj je pravzaprav narobe z našim političnim sistemom? S mo mar prišli v položaj, ko je materialna osnova družbe bolj samoupravna kakor njena nastava? Ali sedanji politični sistem oziroma njegove sestavine premalo prispevajo k ustvarjanju možnosti za hitrejšo uresničevanje samoupravnih in demokratičnih pravic delavcev, ki jih naša ureditve načelno priznava?

Taka in podobna vprašanja se zastavljajo ob izhodiščni temi letošnjih partijskih kongresov, s katero naj bi nakazali nadaljnja pota zveze komunistov v preobrazbi obstoječih družbenoekonomskih in političnih odnosov oziroma socialistične demokracije jugoslovanskega tipa. Prav zaradi slednjega, se pravi zavoljo revolucionarne kontinuitete se odgovornost zveze komunistov (in drugih subjektivnih dejavnikov) tokrat kaže še dodatno poudarjeno, zakaj mnoge pomankljivosti v delovanju političnega sistema, ki jih zdaj opažamo, so predvsem

posledica ohlapne idejnopolitične angažiranosti.

Zmotne predstave o samodejnosti

Včasih se celo zdi, kot da bi se prepuščali nekakšnemu samodejnemu samoupravnemu razvojnemu toku, kakor da se lahko stroj, ki smo ga pognali v petdesetih letih in prej, ob manjših korekcijah nemoteno vrtil naprej sam od sebe. Toda na to zablodo nas k sreči nedvomno opozarja vsakdanje življenje, saj je obdobje, ko smo se ob vsakršni priložnosti zgolj verbalno sklicevali na delavčev oblast, očitno mimo. Nastopil je čas, ko država bolj in bolj postaja samo eden od instrumentov samoupravljanja, kar pomeni, da so mnoge njene funkcije in različna opravila prešle v neposredno pristojnost delavca in občana. Osvoboditev dela in človeka je sicer tudi na današnji stopnji razvoja – jugoslovanskega – socializma le vizija, toda spet se ponuja priložnost, da se ji s kongresno akcijo približamo še za kak milimeter.

To prizadevanje pa nima svojih korenin in opore samo v domačem delavstvu, ampak tudi v mednarodnih okvirih, zakaj vsak tak »milimeter« pomeni hkrati jasnejšo ločnico med obema prevladujočima družbenima ureditvama: meščanskim parlamentarnim na eni in enopartijskim sistemom na drugi strani. V obeh primerih sicer priznavamo njuno zgodovinsko vlogo in pomen, vendar sta docela nezdružljiva z družbenoekonomskimi in političnimi odnosi socialističnega samoupravljanja oziroma demokratičnim pluralizmom samoupravnih interesov. Ob tem ne smemo pozabiti, da smo v razvoju socializma v prihodnem obdobju, kar se nujno kaže v tem, da je v našem političnem sistemu še zmeraj realna nevarnost vplivov ene in druge strani. Ta nevarnost je toliko večja, kolikor manj pozorni in kritični smo do izražanja izvirnih interesov delovnih ljudi ter do praktičnega utrjevanja delavčevega položaja v družbi. Zaradi jasnejšega razločevanja se vsekakor

kaže najprej ustaviti ob tisti značilnosti parlamentarnega sistema, ki svobodo zožuje na abstraktno in splošno politično razmišljanje, medtem ko so konkretni razredni, življenjski in delovni interesi delavcev v glavnem podrejeni kapitalističnim proizvodnim odnosom. Tako se politični pluralizem dejansko izraža kot oblika zatiranja avtentičnih interesov človeka in še posebej razrednih hotenj delavcev. S takšnim skrečenjem posebnih in izvirnih interesov ljudi na neko splošno politično zastopstvo v resnici zanikamo pravico nosilcev teh interesov, da bi bili njihov neposredni predstavnik.

Parlamentarizem bi nas potisnil daleč nazaj

Zato – kot je v znani študiji zapisal Edvard Kardelj – politični sistem epohe meščanskega parlamentarizma ne more biti politični sistem družbe socialističnega samoupravljanja, zlasti pa ne družbe, ki je nastala kot rezultat globoke ljudske revolucije, kakršna je bila jugoslovanska. Takšen sistem bi nas v sedanjih razmerah ne le v marsičem potisnil daleč nazaj v stanje političnega boja za razredno oblast, torej v odnose in družbena nasprotja, zaradi katerih je do revolucije tudi prišlo, ampak tudi ne ustreza bistvu samoupravne organizacije naše družbe. Slednjo gradimo na pluralizmu interesov samoupravnih subjektov, ne pa na pluralizmu oziroma konkurenci strankarskega političnega monopola. Večstrankarski parlamentarni sistem namreč zamegljuje razredno vsebino sistema in družbenih ciljev, ko namesto človeka kot nosilca konkretnih raznostranskih interesov jemlje za podlago takšnega pluralizma abstraktnega političnega državljanja, ki navzlic velikim besedam o demokraciji in svobodi praviloma ostaja zgolj volitev, s silno omejenimi možnostmi, da bi mogel neposredno vplivati na uresničevanje programov političnih strank, za katere se sicer opredeljuje.

Kar zadeva svobodno in demokratično izražanje parcialnih in skupnih interesov, ni

politični pluralizem parlamentarnega tipa nič drugega kakor oblika nasilne omejitve zagovarjanja tistih družbenih interesov, ki so v nasprotju z interesi vladajoče razredne in politične strukture meščanske družbe. To pa ima vnanjo demokratično podobo samo dotlej, dokler se zatirane množice ne začno temu upirati, kar nujno privede do manjših ali večjih političnih kriz, s kakršnimi se ravno ta čas v dokaj zaostreni obliki soočamo tudi v nekaterih zahodnoevropskih državah.

Svoboda, omejena v predpisane okvire

Čeprav je enopartijski sistem v določenih zgodovinskih obdobjih imel tudi napredno vlogo, ne moremo mimo dejstva, da je ta sistem celo bolj kot meščanski parlamentarizem izpostavljen raznim deformacijam. Pojavlja se predvsem težnja k personalni uniji partijskega vrha in državnega izvršnega aparata, s čimer se lahko enopartijski sistem iz orožja razreda sčasoma spremeni v orožje tehburokratske vladavine nad razredom in družbo. Tudi v tem sistemu je svoboda človeka praviloma omejena v vnaprej predpisane okvire, pri čemer je upravljalska iniciativa ljudi največkrat zelo formalistične narave.

Z nekaterimi negativnimi značilnostmi enopartijskega sistema smo se srečali tudi v prvi fazi naše socialistične revolucije, dasiravno smo se – za razliko od nekaterih drugih socialističnih dežel – pravočasno zavedli, da zveza komunistov kot avantgarda delavskega razreda ne more pridobivati in imeti položaja vodilne idejne in politične sile v družbi, če prevzema vlogo državnih izvršnih organov, ampak le, če deluje kot ustvarjalna sila v sistemu socialističnega samoupravljanja in delegatskem sistemu, in to predvsem s svojim vplivom v množicah. V tem smislu je zveza komunistov postala eden izmed najmočnejših stebrov demokracije novega tipa – demokracije pluralizma samoupravnih interesov. S tem je izgubila tudi naravo klasične politične stranke, ki se bojuje za svoj politični monopol v konkurenci z drugimi političnimi silami. Zveza komunistov ne vlada s političnim monopolom, ampak izraža specifično, družbenozgodovinsko zelo pomembno obliko interesov delavskega razreda, s tem pa tudi interesov vseh delovnih ljudi in družbe – v sistemu samoupravljanja in oblasti delavskega razreda in delovnega ljudstva, zasnovanem na demokratičnem pluralizmu interesov samoupravnih subjektov. To pa pomeni, da je naš politični sistem prerezal popkovino ne samo s političnim pluralizmom meščanske družbe, ampak tudi z enopartijskim sistemom začetne faze socialistične revolucije.

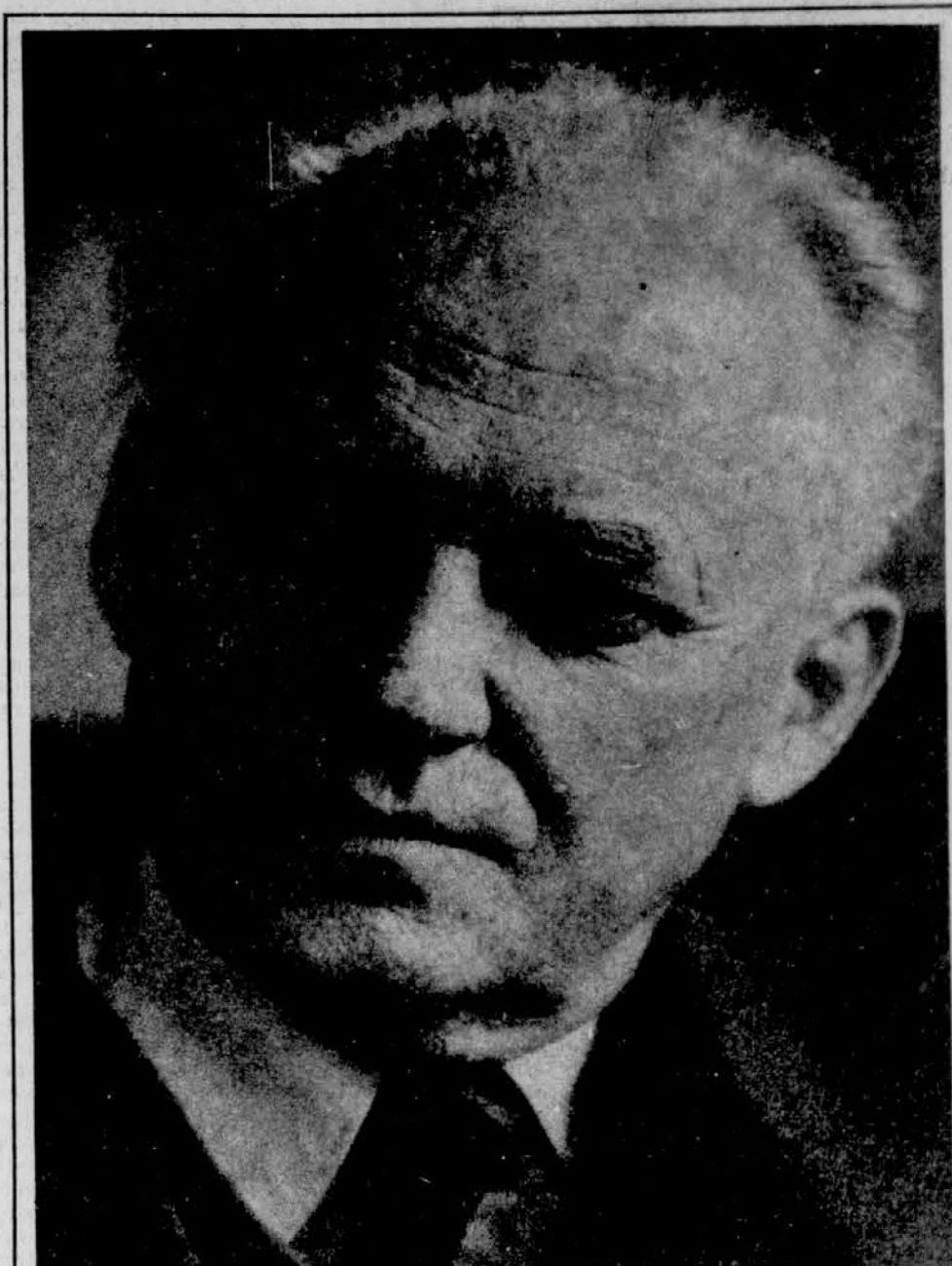
Samoupravna socialistična demokracija je v bistvu le drug izraz za uveljavljanje najširših in najrazličnejših interesov delovnih ljudi. Zato gre zdaj predvsem za vprašanje, kako še učinkoviteje povežati mnogotere interese v enotno voljo ljudi graditve socializma. Pri tem je stranknega pomena posebnikovo svetovnonazorsko prepričanje, marveč je pomembna zlasti njegova odločenost, da se iskreno zavzema za socialistično samoupravljanje, neuvrščeno zunanjo politiko ter bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. To je namreč jamstvo, da ta sistem utrjujemo in dograjujemo naprej ter sproti odstranjujemo vse ostanke protisocialističnega in protisamoupravnega ravnanja, s katerimi moramo tudi v prihodnje resno računati. Tembolj, ker nanje »računajo« tudi vsi tisti, ki ji je v resnici veseskozi v napoto družbeni razvoj, za kakršnega smo se odločili v Jugoslaviji. Ugled in mednarodno priznanje, ki smo ju na eni in na drugi strani ustvarili s samosvojo socialistično potjo, sta sicer prijeto spoznanje, vendar hkrati terjata, da to našo samoupravno demokracijo nenehno poglobljamo, da je družbenoekonomski položaj delavca in občana čedalje bolj otipljiv.

Politično kreativni pluralizem interesov

V socialistični samoupravni družbi postaja politika vse bolj sestavina demokratičnega odločanja delovnih ljudi in občanov pri uresničevanju njihovih interesov na različnih področjih družbenega življenja. Ta proces bo toliko lažje tekel, kolikor manjši bo razkorak med tistim, kar smo zapisali v ustavo in zakon o združenem delu, in dejanskim stanjem. Razumljivo je, da tega ne moremo opraviti v kratkem ali samo s partijskimi kongresi, dejstvo pa je, da je dolžina »dolgotrajnosti« sedanje družbene preobrazbe odvisna predvsem od akcijske prodornosti zveze komunistov, ki se mora zato nujno prilagoditi spremembam, nastalim v družbi.

Pri tem ne gre za nekakšno novo opredeljevanje družbene vloge zveze komunistov, niti nimamo v mislih zgolj ustreznejše organizacijske rešitve, temveč prvenstveno politično zavest, ki jo narekuje in oblikuje družbena ureditev, katere ogrožje predstavlja delegatski sistem. Le-ta ni nič drugega kakor oblika neposrednega izražanja in uresničevanja vsakršnih družbenih interesov.

Toda o pluralizmu samoupravnih interesov kot osnovnemu gibalno političnega sistema socialističnega samoupravljanja bomo lahko z gotovostjo govorili šele tedaj, ko bomo ustvarili možnosti, da bodo vsi ti interesi jeli – po delegatskih poteh – nemoteno »prihajati na površje« in postajati normalen sooblikovalec družbenih odločitev. Prvi štiriletni poskusi so sicer obetavni, a za politično kreativni pluralizem samoupravnih interesov se bo moralo bržkone zlomiti še prenekatero nazadnjaško kopje. Kako – prav to je osrednja naloga enajstega jugoslovanskega in osmega slovenskega kongresa zveze komunistov; torej tiste subjektivne sile naše družbe, ki usmerja razvoj socialističnih samoupravnih odnosov, opozarja na sredstva in oblike akcije, hkrati pa z revolucionarnim delovanjem znotraj delavskega razreda mobilizira in usposablja množice, da se same bojujejo za uresničevanje teh odnosov in te perspektive.

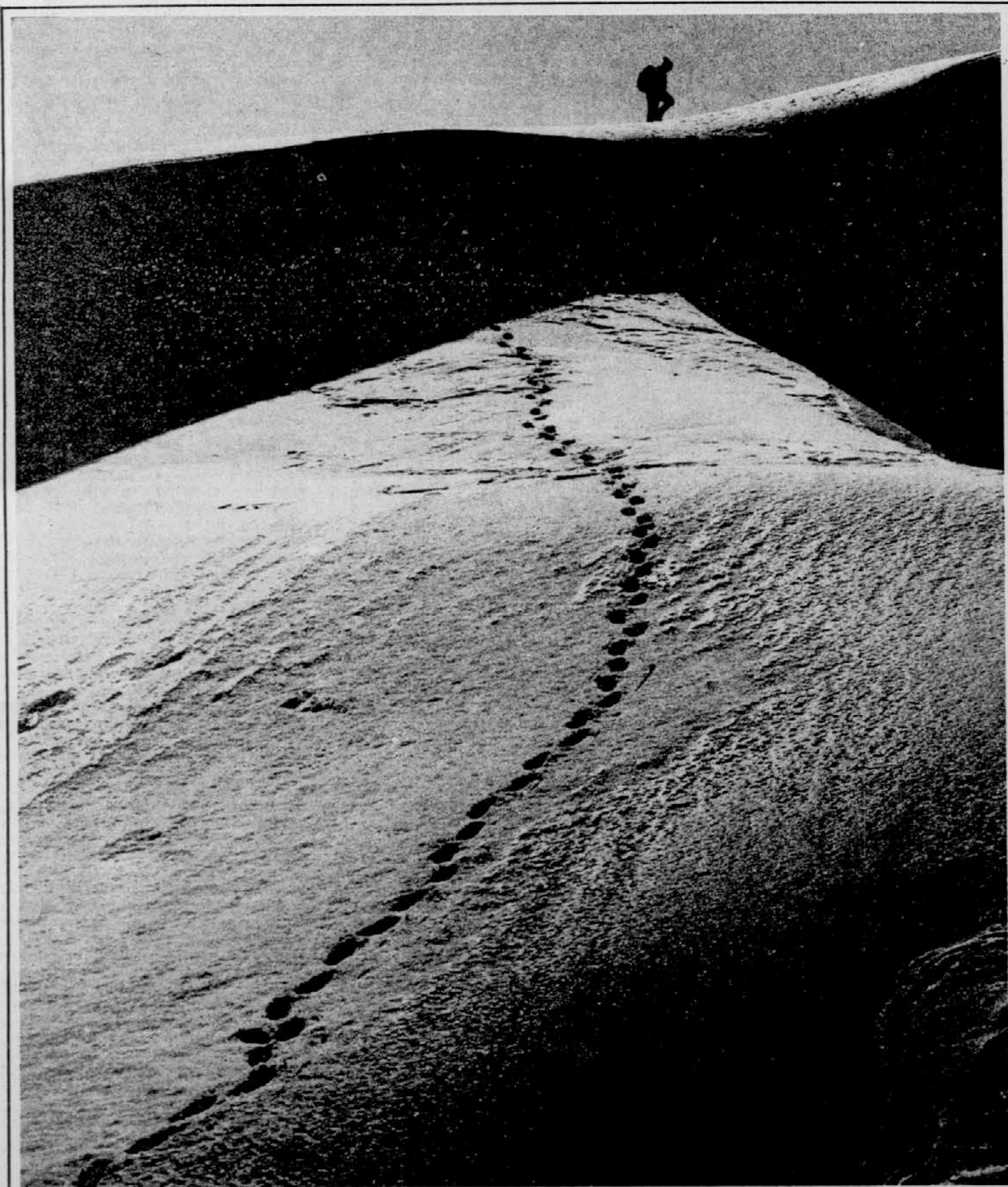

Portret tedna Sergej Kraigher

Sergej Kraigher je bil znova predlagan kot možni kandidat za predsednika predsedstva SR Slovenije. Politična izbira, za katero sta se odločila predsedstvo republiške konference socialistične zveze in republiški svet zveze sindikatov Slovenije, ne preseneča. Utemeljitev predsedstva RK SZDL in predsedstva CK ZKS pri oblikovanju tega predloga je temeljila na dejstvu, da je Sergej Kraigher s svojim ustvarjalnim delom, z bogatimi političnimi izkušnjami in doslednostjo uspešno uveljavil predsedstvo SR Slovenije, skladno z vlogo, ki jo ta novi organ ima v našem političnem sistemu socialističnega samoupravljanja. Svoječas je predsednik Tito dejal Sergeju Kraigherju (bilo je to na večerji ob Kraigherjevi 60-letnici leta 1974): »Midva, tovariš Kraigher, se poznavata že dolgo, že štiriinšest let, in v teh letih se nikoli nis spremlenil tisti globoki tovariški odnos, kakršen je bil ustvarjen v prvih stikih.« In če bi danes znova poskušali osvetliti vezi med delom revolucionarja, enega izmed politikov ter teoretikov našega samoupravnega socializma, med Sergejem Kraigherjem in našim družbenim zaledjem, z ljudmi in s pojavi revolucionarne vzgona, bi zares lahko velikokrat ponovili, da se že dolgo poznamo. Nehote je po času in prostoru (rojen je bil leta 1914 v Postojni) že v zgodnji mladosti povezal in podoživel dva elementa naše skozi zgodovino zatrite državnosti; pozneje, ko se je po ljubljanski gimnaziji ter študiju medicine na zagrebški univerzi razpel v jugoslovansko smer, je kot Slovenec in komunist nujno moral priti v konflikt s tisto samó polovičarsko domovino. In s polovičarstvom se spopada še danes, z drugačnim, denimo vsakdanjim, ki ga včasih prinaša politična praksa. Značilno je, da se mu je iz enega njegovih prvih ilegalnih srečanj s Titom v Ljubljani leta 1934, ko mu je le-ta kot pokrajinskega tehnično partije dal nalogo, da kljub nevarnosti pri belem dnevu priskrbi neko skrito gradivo, posebej vtisnila v spomin Titova spodbuda: »Poskusi, pa boš videl, da bo šlo!« Poskusil je in šlo je. In potem še mnogokrat. S tem ognjem zapečaten se je Sergej Kraigher kot eden prvoborcev iz leta 1941 boril in se bori. Zvest nalogi, ki mu je bila zaupana, je po vojni najprej prevzel dolžnost, ki jo je opravljal že med vojno: bil je sekretar okrožnega komiteja partije za Štajersko in Maribor. Opravljal je drugo za drugo številne naloge v slovenskem in jugoslovanskem merilu. Bil je sekretar mestnega komiteja KP v Ljubljani, predsednik planske komisije LRS, podpredsednik vlade in predsednik gospodarskega sveta LRS, guverner narodne banke FLRJ, direktor zveznega zavoda za gospodarsko planiranje, član izvršnega sveta FLRJ in zvezni sekretar za industrijo, predsednik komiteja za zunanjo trgovino, predsednik zveznega skupščinskega odbora za družbenoekonomske odnose in predsednik skupščine SRS ter opravljal razne partijske dolžnosti tja do članstva v predsedstvu CK ZKJ. Verjetno je prav mesto prvega enakovrednega občana v republiki najbolj ustrezná dolžnost, ki mu je bila zaupana, saj je v njej lahko res združil vse svoje sposobnosti in nagnjenja, prizadevanja Slovenca in Jugoslavana, komunista, ekonomista in humanista. Z ustvarjalnim delom, z bogatimi političnimi izkušnjami in s premočrtnostjo je že v prvi mandatni dobi uspešno uveljavil funkcioniranje predsedstva SRS. Ob svojem državniskem in družbenopolitičnem delu je vselej našel tudi še čas za svoja silno raznolika zanimanja. Kot prvi mož slovenske državnosti in revolucionarni sooblikovalec družbe se Sergej Kraigher vsak dan spopada z vsemi

nelahkimi vprašanji ustavnosti, samoupravnosti in združenega dela. Globoko prepričan, da predstavlja samoupravljane osnovno vsebino revolucionarne preobrazbe naše družbe, kaže danes ob njegovih rezultatih nehoti tudi rezultate svojega političnega dela v premagovanju notranjih odporov in zunanjih pritiskov na to specifično, ustvarjalno izbiro jugoslovanskega socializma. »Danes moramo gledati dejstvo v oči in se vključevati v spreminjanje sveta,« je dejal Sergej Kraigher. Iz tega zornega kota pomeni zanj tudi sieherno skupinsko-lastninsko ali državno-lastninsko prilščanje pravic odločanja in razpolaganja z dohodkom v resnici razlašanje delavca. S prepričanjem lahko rečemo, je nedavno tega dejal Sergej Kraigher, da delo še nikdar in nikjer v zgodovini ni imelo toliko oblasti, kot jo ima v naši socialistični samoupravni demokraciji, katere temelji so socialistični samoupravni družbenoekonomski odnosi. Geslo »delu oblast« pomeni prav take odnose v družbi, ki omogočajo delavcu in delovnemu človeku, da odloča o vseh vprašanjih svojega življenja in razvoja, predvsem pa o pogojih in rezultatih dela. Težičke razredne bitke, je Sergej Kraigher opozarjal na 8. seji CK ZKS lani, se v mednarodnem delavskem gibanju in v odnosu med socialističnimi državami prenaša na položaj delavca in na razpolaganje s pogoji in z rezultati njegovega dela, na razpolaganje z dohodkom in na celoto odnosov družbene reprodukcije in družbenega življenja. Kot eden močno zavzetih teoretikov našega novega gospodarskega samoupravnega sistema, v katerem mu marksizem in leninizem v nasprotju s stalinistično monopolizacijo pomenita ustvarjalno izhodišče za razpravo, je dal doslej velik prispevek k teoriji in praksi jugoslovanskega samoupravnega socializma. Vsestransko angažiranega in poglobljenega misleca je ljubljanska univerza pred dvema letoma razglasila za častnega doktorja. Ob promoviranju je Sergej Kraigher izrazil jasno poudarilo, da daje naš sistem delavcu kot samoupravljalcu možnost, da v celotnem sistemu družbenoekonomskih odnosov in v skladu z osnovami družbenopolitičnega sistema odloča o celotnem produktu in družbeni lastnini. »To pa je bistvena razlika od drugih sistemov in na razrednih odnosih utemeljena razlika od etatizma in raznih oblik soodločanja in udeležbe delavcev v upravljanju v kapitalističnih sistemih. Te razlike ne more prekriti nobena podobnost ali analogija z drugimi sistemi.« Kot vodilni predstavnik republike svoje vsakdanje stike z občani Slovenije, s političnimi, z družbenimi in s kulturnimi delavci v republiki in federaciji prepleta tudi s stiki z mnogimi tujimi državniki, vselej z enako iskrenostjo in zavzetostjo za enakopravnost, neodvisnost, neuvrčenost in rast dežel v razvoju. Paleta Kraigherjevega teoretično analitičnega in praktičnega dela je izredno široka. V svojih stališčih je vselej trden in odkrito se spoprijema ne samo z zunanjimi nasprotniki socializma, ampak tudi z ostanki dogmatičnosti, birokracije in tehnokracije znotraj sistema. Tito je o njem rekel, da nima, tako kot nekateri drugi, svojih velikih ambicij, ampak da želi slediti predvsem liniji partije. In to zahtevno dolžnost opravlja z vso sebi lastno prizadevnostjo. Zaveda se, da je vsamoupravni socializmu vsakomur zaupano nenehno obsežno in odgovorno področje. »Smer je jasna, je pa še veliko majhnih reči, od katerih je odvisna njena uresničitev.« Mar ni to nemajhna dolžnost prvega med našimi občani?

Bogdan Pogačnik

Stopinje (foto Vojko Bizjak)

Boris Dolničar

Ne bomo privolili v defenzivno politiko gospodarskega razvoja

Kljub zaostrenemu svetovnemu gospodarskemu položaju, ki je odsev krize kapitalističnih sistemov, slovensko gospodarstvo lahko najde svoj prostor

Danes lahko smelo ocenjujemo, da je družbenopolitični položaj ugoden, da se tako v naši republiki kot v federaciji srečujemo z visoko stopnjo politične enotnosti. To je gotovo zelo pomemben pogoj za uspešen družbeni in gospodarski razvoj. Osnove za takšno oceno so predvsem v bolj razjasnjenih in dodelanih razvojnih ciljih našega gospodarskega in družbenega razvoja. Hkrati smo uspeli vzpostaviti razmere, ki dajejo dokaj jasno perspektivo splošnega socialističnega samoupravnega razvoja in sistema.

Krize in spopadi, ki smo jih imeli v minulem obdobju na področju mednarodnih odnosov, zaostrite zaradi nacionalizma, tehnokratskih postopkov in tako dalje, so bile predvsem posledica določenih zadreg in nejasnosti v temeljni usmeritvi razvoja družbe. Zlasti ustava in zakon o združenem delu sta dala jasno vizijo in konkretno podlago za razvoj samoupravnega socialističnega razvoja.

Naložbe so velike, vendar razdrobljene

Ne strinjamo se z mnenji, da nimamo dovolj intenzivne investicijske izgradnje, vsaj po obsegu, saj so trenutno v Sloveniji v izgradnji projekti v vrednosti okrog 70 milijard dinarjev. Res pa je, da so vlaganja razdrobljena in pogosto ekstenzivna. Gre za značilno posledico prevelike razdrobljenosti slovenskega gospodarstva, iz česar tudi izvira zahteve po večji integriranosti in skupnem nastopanju. Zato so tudi učinki vlaganj večinoma manjši kot pričakujemo. Vendar pa nekateri organizacije združene dela tudi že znajo hitro in dobro graditi in tako kmalu dosegajo planirane normative. Prav gotovo je slabost tudi izbor programov v organizacijah združenega dela, ki je na nekaterih področjih še vedno zelo siromašen. Naj samo spomnimo na podatke, da okrog 15% tizdov v Sloveniji še ni sprejelo srednjeročnega plana razvoja, precejšen del sprejetih planov pa je v marsičem nezadovoljiv in nepopoln, tako da le manjši del tizdov razpolaga s kvalitativnimi programi. Zapletenost v pridobivanju dovoljenj je gotovo ena izmed slabosti, ni pa temeljni razlog za večjo investicijsko intenzivnost. Treba pa je povedati, da bi bilo potrebnih tudi dovoljenj precej manj, če bi bili projekti pripravljeni kvalitetno in kot celota, ne pa za vsako drobno fazo posebej.

Ob tem je izrednega pomena, da smo lani v veliki meri končali delo pri izpopolnjevanju našega ekonomskega sistema.

Sprejeli smo svezjen zakonov: zakone, ki zadevajo ekonomske odnose s tujino in monetarno politiko, zlasti zakon o narodni banki, zakon o bančnih in kreditnih odnosih, zakon o ugotavljanju skupnega prihodka in dohodka, zakon o temeljnih sistemih družbenega planiranja. Zdej je v sklepih fazi zakonov o temeljih sistema cen in družbeni kontroli cen. Vsi ti elementi pomenijo tudi izredno pomembne sestavine za delovanje vodilnih poslovilnih ljudi v organizacijah združenega dela, ki so odgovorni za programe teh organizacij in za napredek samoupravnih družbenoekonomskih odnosov. To so še vedno splošni okviri in zdej poteka odločilna bitka za uresničevanje vsega tega v konkretni družbeni praksi, v posameznih organizacijah združenega dela. Vem, da imate in da ste imeli zlasti ob koncu leta veliko dela s sprejemanjem številnih samoupravnih aktov in sporazumov. Prepričan sem, da je v njih še vedno precej formalizma, verbalizma, podvojenosti itd. Kljub temu pa mislim, da se bodo letos stvari postopoma normalizirale, saj smo temeljne konstitutivne dokumente sprejeli in jih bomo zdej dograjevali, odvisno od potreb konkretne družbene prakse.

Danes je v svetu zaostren gospodarski položaj. Še zlasti v zahodnem svetu, čeprav tudi socialistične dežele niso izvette. Očitno imamo že nekaj let opravka z globljo krizo kapitalističnega sistema, ki ni le energetska in monetarna. Značilna je pesimiistična ocena razmer v svetu in vse bolj razširjena razlaga, ki povezuje krizo z nesposobnostjo preživetve kapitalističnega ekonomskega sistema, da bi v sedanjih potrebah in odnosih v svetu ter ob neenakosti v razvitosti proizvodilnih sil reševal sedanja gospodarska protislovja. Ob tem zahodni svet v zadnjih letih očitno premalo vlagava v razvoj surovin, energije in infrastrukture.

Kriza mednarodnih ekonomskih odnosov

Položaj Jugoslavije in Slovenije prav gotovo ne daje razlogov, da bi morali tako pesimistično stanje ocenjevati, kot da nima izhoda. Vsi dobro poznamo rezultate, ki jih dosega neutrščena politika, ki postaja čedalje pomembnejši faktor v svetovni politiki in gospodarjenju. Hkrati smo mi še vedno majhna ekonomika, ki zato ni povsem podvržena zakonitostim v svetu in ima

velike rezerve, da najde svoj prostor znatno mednarodne delitve dela. Strinjamo se s presojo prof. Bajta ob razpravi o ekonomski politiki v letu 1978, »da Jugoslavija, kot socialistična dežela in kot dežela v razvoju ne sme sprejeti prisotne defenzivne politike razvoja«. Usposobiti se moramo za to, da bomo bolj agresivni in da bomo na osnovi naših prednosti poskušali najti svoj prostor v svetovni delitvi dela. Ta prostor je v povečanem, kvalitetnejšem obsegu sodelovanja na vseh področjih z vsemi, predvsem pa z deželami v razvoju in s socialističnimi državami. Znotraj dežel v razvoju zlasti naitne dežele ogromno vlagava v svoj razvoj, zato potrebujejo veliko opreme in potrošnih dobrin.

Tretja stvar, ki bistveno vpliva na delo, so dosedanja rezultati pri uresničevanju družbenega plana SR Slovenije. Lahko trdimo, da na področju energetike zelo ugodno uresničujemo naš družbeni plan in dogovor o temeljih družbenega plana. To velja predvsem za proizvodnjo električne energije. Letos bo plin nov energetski in tehnološki vir. Ob tem pa smo v čedalje slabšem položaju glede preskrbe z naftnimi derivati. Povečali smo surovinsko proizvodnjo, zlasti lesa in lesnih polizdelkov, proizvodnje cementa, nekovic, gradbenih pripomočkov, del kemične surovinske industrije, del črne metalurgije itd. Slabše uresničujemo družbeni načrt gradnje prometne infrastrukture. Delno zaostajamo pri razvoju kmetijstva, zlasti poljedelske proizvodnje. Hkrati velja poudariti, da že nekaj let dosegamo razveseljive rezultate na področju družbenega in osebnega standarda. Uspešno razvijamo in uresničujemo plan na področju stanovanjske izgradnje, otroškega varstva, zdravstva (zlasti izgradnje bolnišničnih kapacitet), izgradnje šolskih kapacitet, socialne politike, pokojninskega varstva, študiranj itd. Zaostajamo pa z uresničevanjem plana razvoja usmerjenega izobraževanja in vključevanja raziskovalnega dela v proizvodnjo. Očitno so nezadovoljivi rezultati na področju ekonomskih odnosov s tujino, čeprav so trendi pozitivnejši, kot smo jih imeli vrsto let pred tem.

Če poskušam strniti dosedanje ugotovitve, sem prepričan, da smo lahko glede pogojev za nadaljnji razvoj v osnovi vendarle optimisti. Tudi pogoji za uspešno delo poslovilnih kadrov obstajajo, zlasti če je njihova naravnost takšna, da si prizadevajo za realizacijo dogovorjenih ciljev samoupravnega socialističnega razvoja, če je ta naravnost razredno usmerjena ter če so sposobni in pripravljeni skupaj z delavci opredeliti naloge in jih skupaj z njimi uresničevati. Brez pravega sodelovanja s celotnim kolektivom ne bo mogoče doseči večjih rezultatov.

Izvoz — središče pozornosti

Še vrsto let bodo morali ostati v središču naših skupnih prizadevanj predvsem ekonomski odnosi s tujino, kajti naša ekspanzija in razvoj sta življenjsko povezana in odvisna od našega prodora v mednarodno ekonomsko menjavo. To je dolgoročno prednostna naloga, s katero se mora spopadati zlasti SR Slovenija pa tudi Jugoslavija, in sicer iz dveh razlogov: zaradi zunanjetrgovinskega primanjkljaja pa tudi zaradi tega, ker so naše proizvodne zmogljivosti marsikje prerasle domače potrebe in absorpcijsko moč jugoslovanskega trga.

Lani je blagovna menjava SR Slovenije v izvozu dosegla 16 milijard dinarjev, v uvozu pa 27,3 milijarde dinarjev, od tega kar 19 milijard iz Zahoda. Pokritost našega

Proračuna ne moremo zmanjšati

Ne vidim možnosti, da bi lahko planirani obseg proračuna bistveno okrnili, še posebej, ker je bila to edina oblika porabe, ki se je več let gibala počasneje od rasti družbenega proizvoda. Vsi vemo, da smo se soočili z največjimi preboji realnih možnosti rasti prav pri osebni dohodkih, ki tudi pomenijo največji del družbenega proizvoda in dohodka. Tudi skupna poraba je v končni fazi predvsem odsevanje povečanja osebnih dohodkov. Zato ni naključje, da odločno zaostroujemo prav problem neobvladnosti osebnih dohodkov. Kadri, znanost in osnovno zdravstveno varstvo pa so področja, kjer zaostajamo za planom, čeprav so izrednega pomena za povečanje splošne družbene produktivnosti dela. Prepričan sem, da z odkrito besedo v nobenem okoliščini težko pridobiti delovnih ljudi za odločitev, da bomo morali nekaj let z rasto osebnega standarda napredovati počasneje in v odvisnosti od rezultatov dela in produktivnosti. Naši ljudje znajo ceniti razmere, v katerih živijo v socialistični Jugoslaviji in Sloveniji, ker ob odprtih mejah vidijo probleme v razvitih kapitalističnih deželah, ki jih pretrešajo gospodarske in tudi širše družbene krize.

uvoza z izvozom je ugodnejša, kot je bila v minulih letih in znaša 58,8 odstotkov. Bistven je primanjkljaj v blagovnem prometu z zahodnimi kontinentnimi deželami, ki znaša kar 10,3 milijarde dinarjev. V regionalni usmeritvi smo dosegli napredek predvsem z naraščanjem izvoza v dežele v razvoju (čeprav počasneje kot v Jugoslaviji), še vedno pa gre na Zahod 60,7 odstotkov izvoza, v socialistične dežele 27,1 odstotkov in v dežele v razvoju le 12,2 odstotkov. Glede uvoza smo še bolj enostranski, saj znaša delež Zahoda 78,5 socialističnih dežel pa 16,6 odstotkov. Delež dežel v razvoju upada, kar je neugodno. Ob tem pa je vendarle opazno, da se spreminja sestava izvoza, saj narašča izvoz višje stopnje predelave.

Poudaril sem že, da je izvoz blaga in storitev objektivna nujsnost SR Slovenije. Moramo pa se zavedati, da so klasične oblike blagovne menjave preživele in da bomo lahko dosegali večje rezultate samo z novimi, razvitejšimi oblikami ekonomskega sodelovanja, kot so kooperacije, skupna vlaganja, dolgoročne pogodbe, tehnično sodelovanje in pomoč, nastopanje s kompleksnimi ponudbami ter inženiringom in gradnjo objektov na ključ. Prizadevati si moramo za povečanje neblagovne menjave, zlasti turizma in tranzitnega prometa.

Če želimo povečati našo mednarodno ekonomsko menjavo, je treba posvetiti več pozornosti naši organiziranosti in vsebinski usmeritvi. S sedanjo stopnjo organiziranosti ne moremo biti zadovoljni. V tujini smo ustanovili sicer številna predstavništva, vendar v njih nastopajo posamezne organizacije združenega dela pretežno same zase, premalo pa je primerov skupnega povezovanja v deželah ali krajih, kjer so potencialne možnosti za povečanje naše mednarodne menjave. Zdej smo ustanovili tudi samoupravno interesno skupnost za ekonomske odnose s tujino. To organizacijo je treba sprejeti kot organizirano obliko združenega dela v republiki, ki naj izboljša razmere na področju ekonomskih odnosov s tujino, kot organizacijo, ki prevzema vrsto dosedanjih funkcij državne uprave. Gospodarska zbornica je okreplila svoje delo. Organizirala je konzorcije za nekatere dele in samoupravne interesne skupnosti za socialistične dežele.

Ocenjujemo, da je sodelovanje nekaterih organizacij združenega dela v teh oblikah organiziranosti še vedno nezadostno. V okviru konzorcijev in interesnih skupnosti morajo oblikovati skupne programe in velike projekte, ki jih je treba s celotnim rizikom prevzeti zase, kar edino lahko zagotovi, da se bo združeno delo povezovalo za enotne nastope. Ljubljanska banka je s svojimi predstavnimi pomembno dopolnilo naše organiziranosti za nastope v tujini in tudi njena poslovna politika je v skladu s potrebami družbenega plana. Naposled smo organizirali tudi republiški komitee za ekonomske odnose s tujino kot poseben upravni organ, kajti na tem področju je tudi republika prevzela od federacije vrsto funkcij. Prepričan sem, da takšno organiziranje zagotavlja, da bomo v nekaj letih nezadovoljive trende bistveno spremenili.

Tistim organizacijam združenega dela, ki ustvarjajo devizni dohodek, moramo zagotoviti boljšo stimulacijo. Zavedati se moramo, da je del proizvodnih zmogljivosti že danes objektivno vezan na mednarodno tržišče in ne more proizvajati, če ne prodaja v tujini. Poleg tega se bomo še bolj vključevali v mednarodno delitev dela. Zato bo manevrskega prostora za dodatne stimulacije čedalje manj, če ne bo povečana notranja angažiranost iztisnila rezerv, ki so v posameznih organizacijah združenega dela ali pa v celotnem organiziranem nastopu na mednarodnem tržišču. Zdej se stimulacije decetizirajo in prenašajo iz zveznega pro-

iskanju poslovilnih in razvojnih rešitev v organizacijah združenega dela. Zdej imamo možnost in čas, še temeljiteje dopolnjevati naše študije na hidroenergetskem področju, na področju eksploatacije premoga, na nuklearnem področju in plane, ki jih zdej sprejemamo, postopno realizirati.

Nova kvaliteta za razvoj slovenskega gospodarstva je plin. Tega se premalo zavedamo. Še zlasti, kakšne možnosti daje plin za petrokemično in drugo tehnično predelavo.

Ne moremo biti zadovoljni s preskrbo z naftnimi derivati. Še zlasti ne s sedanjim načinom preskrbe in z odnosi, ki na tem področju vladajo, saj preskrba pretežno temelji na pogodbah kratkoročnega in tehničnega pomena. Srečujemo se z elementi monopolnega obnašanja, kar vnaša negotovost v našo energetskega preskrbo na tem področju. Zato je razumljivo, da gospodarstvo išče druge rešitve. Odloča se tudi za gradnjo lastnih rafinerij, pri čemer gre za kombinacijo lastne preskrbe ter izvoza dela derivatov za izboljšanje plačilno bilančnega položaja SR Slovenije in razširitev ekonomskega sodelovanja z nekaterimi deželami v razvoju. V sklepih fazi je gradivo, ki naj v naši republiki omogoči ustanovitev skupnosti združenega dela za medsebojno plansko in poslovno sodelovanje na področju energetike in kemije, ki bo najbrž morala povezati vse najpomembnejše organizacije s področja teh dveh panog, pa tudi druge organizacije združenega dela, da bodo z delom svojega dohodka sodelovale na nekaterih velikih skupnih projektih, zlasti v koprski energetske coni.

Tranzitni promet moramo omejiti

Na področju prometa se nekateri niso dovolj resno lotili svojih nalog. Zaostajajo in jih je treba opozoriti na njihove obveznosti. Pri uresničevanju plana zaostajamo z razvojem cestnega prometa. Nujno je ponovno vrednotiti možnosti razvoja, izpopolniti prioritete in najbrž nekatere cilje realizirati v daljšem obdobju. Nič tragičnega ne bo, če bomo plan realizirali v šestih letih. Ob tem pa bi rad poudaril, da SR Slovenija v bodoče ne bo mogla nositi vseh bremen ogromnega tranzitnega prometa, saj 90 odstotkov tega prometa poteka skozi Slovenijo. Morali bomo razbremeniti in omejiti ta promet, ker fizično in materialno nismo sposobni slediti naraščajočim potrebam tranzita skozi Jugoslavijo.

Na področju kmetijstva lahko kljub nekaterim zaostajanjem pozitivno ocenimo tako politiko razvoja kot tudi rezultate na posa-

Integracijski procesi tečejo počasi

Z ustavnimi spremembami smo dobili realne osnove za proces samoupravnega združevanja in dohodkovnih odnosov na tej osnovi. Bojazni za odtujevanje ustvarjenega dohodka ni več, čeprav je v praksi še veliko možnosti za izgrajevanje teh osnovnih idej. Primanjkuje pa nam velikih projektov, predvsem za nastopanje na zunanjem tržišču. Vendar je ohrabrujoče, da so organizacije združenega dela, zlasti nekatere organizacije za inženiring lani izdelale veliko več ponudb, med njimi tudi za nekaj velikih projektov v vrednosti nad 100 milijonov dolarjev. Prepričan sem, da nas lahko samo taki veliki projekti resnično združijo, in sicer na osnovi poslovnega interesa, ki ga ima vsak sodelujoči del združenega dela.

meznih področjih, zlasti v živinorejski proizvodnji, pridobivanju mleka, v perutninarstvu itd. Ne moremo pa biti zadovoljni z zaostajanjem poljedelske proizvodnje, kjer je bil dosežen v drugih republikah veliko večji napredek. Omenim pa naj odločitev za sladkorno tovarno, pomembno za celotno severozahodno Slovenijo, ki je odločujoča za razmah poljedelstva in vse kmetijske proizvodnje. Ta odločitev je bila deležna številnih ugovorov. Ugovarjali je zlasti trgovina, ki je najraje kupovala tako pšenico kot sladkor z ladje na Reki, kar je bilo ob centralističnem stimulanju in subvencioniranju najlažje in tudi najceneje. Ti časi pa so za nami. Republike morajo začeti same skrbeti za živila in to dejstvo je prevladovalo tudi pri odločitvi za ta velik objekt.

Dopoldanski delovni čas ni nedotakljivo pravilo

Tudi ob samo delni obravnavi nekaterih področij gospodarskega razvoja ni mogoče iti mimo vprašanja materialne osnove za realizacijo družbenega plana in tistih osnovnih ciljev, ki smo si jih zastavili. Predvsem se moramo zavedati, da so možnosti dodatnega povečanja tuje akumulacije omejene, o čemer še vedno potekajo naporna dogovarjanja v federaciji. Nesporno pa je, da bo treba glede tega voditi odločno in selektivno politiko zlasti z

usmerjanjem te akumulacije za dejavnosti posebnega družbenega pomena. Menim, da daje največjo gotovost za povečevanje dohodka in čistega dohodka predvsem aktiviranje kvalitativnih faktorjev razvoja.

Kdaj so investicije rentabilne?

Potrebno je poudariti, da republika kot družbenopolitična skupnost ni odgovorna za konkretno planiranje posameznih dejavnosti. To je stvar združenega dela samega, njegovih asociacij in bank. Zlasti banke imajo v okviru svoje poslovne politike pomembne naloge. Skupno z organizacijami združenega dela morajo odgovorno pretehtati vsak projekt in ga analizirati z vidika dogovorjenih kompleksnih kriterijev, ki upoštevajo zlasti vključevanje v mednarodno delitev ter zagotavljanje energetske in surovinske oskrbe. Kalkulacije morajo vključevati oceno vlaganj tako v osnovna in obratna sredstva kot tudi v infrastrukturo, surovinsko in energetske osnove ter v družbeni standard. Šele na takni osnovi je mogoče presoditi, ali je neki objekt rentabilen s podjetniškega in s širšega družbenega vidika. Mislim, da je treba vsak projekt ocenjevati z vidika sistema razširjene reprodukcije, kar pomeni osnovo združevanje dela in sredstev. Če projekt v konstrukciji sredstev ne vsebuje tudi elemente združevanja sredstev, ne more računati z dodatnimi družbenimi sredstvi upravljalcev bank ali z dodatno akumulacijo iz tujine. Prav združevanje sredstev je bistvena vsebina za napredek družbenih odnosov, saj bomo uspeli le na osnovi konkretnih projektov in interesov resnično spreminjati družbene odnose na ustavnih določilih. Prav tako je pomembno, da upravljalci bank imajo v silici razvoja vsak projekt preverijo z vidika varstva zdravrega okolja in tako najučinkoviteje preprečijo nove izvore onesnaževanja.

Resneje se moramo ukvarjati s problemi izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti. Vendar pa rezerve niso le v povečanju števila izmen, ampak tudi v pogostih nabavah dragih naprav in opreme, ki je v posameznih organizacijah združenega dela izkoriščena le nekaj ur in bi jo bilo mogoče s trajnejšimi pogodbenimi odnosi veliko bolj izkoristiti. Pomembne so rezerve v našem delovnem času, kjer bomo morali iti v dres delovni čas. Ogromno smo storili na področju družbene prehrane in prehrane v kolektivih in moramo začeti postopoma lomiti mentaliteto dopolnanskega dela. V praksi je treba uveljaviti večjo pozornost novatorstvu in drugim oblikam podobno za izboljšanje tehnoloških in drugih vidikov organizacije dela. Doslej smo premalo upoštevali in analizirali področje materialnih stroškov, saj rezerv ni mogoče iskati samo na področju delitve in zagotavljanja skladnosti porabe z ustvarjenim dohodkom.

Drugo pomembno vprašanje so rezerve na področju nagrajevanja po delu. Pri dveletni realizaciji plana je produktivnost rasla z 1,7-odstotno letno stopnjo, realni osebni dohodki pa s 3,1-odstotno. Samo lani so realni osebni dohodki porasli za 5 odstotkov, produktivnost pa le okrog 3 odstotke. Te tendence vzbujajo skrb, saj kažejo, da ne obvladujemo odvisnosti osebnih dohodkov od rezultatov dela, od produktivnosti. Zato je nujna politična zaostritev do kolektivov, ki glede tega vodijo neodgovorno politiko.

Končno imamo pomembne rezerve v obvladovanju vseh faz družbene reprodukcije, v skladnejšem razvoju in v politiki, ki bo zagotavljala, da bodo vsi elementi delitve v celoti odvisni in skladni z realiziranim družbenim proizvodom oziroma dohodkom v organizacijah združenega dela. Pogosto razpravljamo o splošni, skupni, osebni prabi kot viru rezerv. Če so, potem je ključ do realizacije teh rezerv v organiziranem združenem delu. V praksi ne moremo več dovoljevati mišljenja, ki govori o obremenjevanju gospodarstva, ga razdvaja od negospodarstva in je izvor ozkega podjetniškega pojmovanja dohodka, čeprav tako delo v materialni proizvodnji kot na področju družbenih dejavnosti prispeva k realizaciji družbenega proizvoda in k družbeni produktivnosti dela. Vsekakor je iskati osnovo prizadevanja za skladnejši razvoj v samih organizacijah združenega dela, ko se na osnovi programov odločajo za potrebna sredstva.

Naj poudarim, da bomo morali nekatere družbene dejavnosti, zlasti znanost in izobraževanje kadrov, kljub resnemu materialnemu stanju v večjem obsegu podpirati prav zato, da bodo bodoči skupni rezultati večji in pomembnejši.

(Iz pogovora predsednika izvršnega sveta skupščine SR Slovenije Andreja Marince z gospodarstveniki in vodilnimi delavci slovenske gospodarske zbornice v Škofji Loki.)

Razvoj politološke misli

Pluralizem, notranja sila samoupravnih odnosov

Usmeritev, ki je edino sprejemljiva za socializem v jugoslovanski družbi

V januarju letos je bilo v Beogradu tretje občejugoslovansko srečanje politologov, zapis o njem smo objavili tudi v prejšnji sobotni prilogi (op. ured.), ki si je nadelo ime kongresa. Jugoslovanski politologi so tri dni zavzeto delali v lepi in funkcionalni zgradbi kongresnega centra Sava, ki s svojo pogumno arhitekturo in elegantnimi linijami že tiplje v 21. stoletje. Tudi jugoslovanski politologi so, čeprav so realno razčlenjevali politično teorijo in aktualne, sedanjostne probleme političnega sistema socialistične demokracije, s svojo razpravo o problematiki socialističnega samoupravljanja tem tudi razmišljali o tem, ki ji upravičeno pripisujemo občečloveško prihodnost.

Četrto stoletja obstoja jugoslovanske politološke organizacije je bil primeren trenutek za sintetični obračun o opravljenem delu, o razčlenitvi pogojev, ki pospešujejo ali zavirajo politične vede kot znanstveno družboslovno disciplino. Še posebej pa je bil kongres priložnost, da se zaustavimo ob analizi sedanje stopnje jugoslovanskega političnega sistema.

Če se potemtakem vprašamo, kaj je bilo torej tisto osišče, okrog katerega se je vrtilo to delovno politološko srečanje — ki se seveda tudi ni moglo izogniti nekaterim splošnejšim izraznostim —, bi dejali, da je bilo to stanje političnih ved v Jugoslaviji, sedanjosti realno obstoječi problemi politične demokracije združenega dela, načelo odgovornosti (še posebej v delegatskem sistemu), mesto in vloga komune v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja ter mesto in vloga politologa v naši družbi. S tako zastavljenimi temami je Zveza združenj za politične vede Jugoslavije ob nasvetih republikih in pokrajinskih združenj pokazala smisel za izbor problemov in se tako tudi zavestno velenila v priprave na XI. kongres ZKJ in na kongrese zveze komunistov v republikah in pokrajinah.

Mislimo, da pričujoča odbira temeljnih razpravljalnih tem opravičuje našo sodbo o notranji vsebinski skladnosti osnovne zamisli delovanja kongresa. Morebitni ugovori, da je s tem kongres nemara samo (teoretično) variiral že »znane« teme, odpa- de, če imamo pred očmi dejstvo, da je trajna naloga jugoslovanske politologije razvijanje notranjega dialoga o stanju in dometu »svoje« politične misli ter da se nepretrgoma napaja in ustavlja ob analizi

lastnega političnega sistema. Povedano ne pomeni, da jugoslovanska politologija zanemara »komparativne razsežnosti« politologije kot svetovno priznane in uveljavljene znanstvene discipline, temveč samo opozarja, da je naša družbenopolitična praksa obljubena s kopico »domaćih« samoupravnih vprašanj, ki jih jugoslovanska politologija mora zaznavati in se nanje odzivati.

V tem zapisu se želimo najprej nekoliko nagniti nad kongresno temo Stanje političnih ved. Ta tema, o kateri je kongres razpravljala v plenumu, je pokazala, da minulo obdobje jugoslovanske politologije ni bilo samo obdobje njene organizacijskega utrjevanja in nadgradnje, temveč tudi čas teoretičnega zorenja politologije in čas zavezanosti politologije samoupravni jugoslovanski praksi. J. Đorđević, predsednik Zdrženja za politične vede Jugoslavije (v prav) vseh prejšnjih in tudi v nadaljnjem obdobju delovanja združenja, je v svojem referatu o stanju in smerah razvoja političnih ved pri nas vnesel tudi nekatere kritične odtenke v oceno jugoslovanske politologije, ko je opozarjal na občasne pojave pozitivizma in formalizma tudi v političnih vedih.

Razpravljajoč o temi stanje političnih ved v Jugoslaviji kongres tudi ni mogel mimo zahteve po še večji znanstveni metodološki strogosti v političnih vedah, po najnostni nadaljnji teoretični osmišljanju procesov in instituj v samoupravnem sistemu. Kolikor bolj bo politologija vnašala zavest in nova spoznanja v politično in splošno kulturo, tem bolj bo lahko po znanstveni poti vplivala na usmerjanje politične prakse in s tem na akcije delovnih ljudi in občanov in veča bo stopnja vzajemnega oplajanja med politologijo in družbenopolitično prakso.

Ob tej temi so posamezni delegati republikih in pokrajinskih združenj govorili tudi o stanju in razvoju političnih ved v njihovih sredinah. Škoda, da so nekateri vstopi v razpravo imeli včasih domala značaj »poročila« in da so pre malo problematizirali nekatere dileme v razvoju političnih ved v posameznih republikah in pokrajinah. Vrsta prispevkov pa je dokumentirano in kritično prikazala stanje teoretične literature in politološkega raziskovanja. Večjo pozornost bi zaslužila tudi obravnava pouka predmeta politični sistem SFRJ na fakultetah za politične vede v Jugoslaviji.

Čeprav bi bila predrzno tvegana trditev, da so vsi pisarni prispevki in ustni posegi v tej plenumski razpravi imeli v politološkem smislu značaj »antologijske« vrednosti, vendar lahko sklepamo, da so referati in razprave veren odsev (doseženega) stanja jugoslovanskih političnih ved.

Tudi o temi aktualni problemi političnega sistema socialistične samoupravne demokracije je 3. kongres razpravljala v širšem zasedanju, tedaj v plenumu. Vodno uglastev tej temi je dal Anton Vratuša, ki je bil izvoljen v novem mandatnem obdobju za enega izmed podpredsednikov Zveze združenj za politične vede Jugoslavije. V sistematični in panoramski obliki je opozoril na družbenoekonomsko podlago uveljavljate političnega sistema socialistične samoupravne demokracije ter se nato še zlasti zadržal na delegatskem sistemu in odgovornosti organiziranih subjektivnih socialističnih sil.

Zdi se nam, da je bila posebna vrednost delovanja plenuma, ki je sicer razpravljala o aktualnih problemih našega političnega sistema, da je dala širše teoretično izhodišče, ki je izhajalo iz problematike, kakšen politični sistem v socializmu. Tako izhodišče je po poti dejstev postavilo razpravo o jugoslovanskem političnem sistemu v širše »primerjalne« okvire. Namesto izvornih odgovorov na nova vprašanja časa je obramba obstoječih družbenih odnosov in političnega sistema v meščanski družbi pripeljala do lažnih vrednot potrošniške družbe in vsestranskega odtujevanja. Na drugi strani pa tudi državnolastniški odnosi socializma, ki počivajo na monopolu državopartijskih struktur, centralizmu in monolitnosti, ne izpodbujajo dovolj nastajanja socialističnih vrednot, ki bi potiskale meje meščanskega sveta.

Zato je pluralizem (mnóštvo) samoupravnih interesov, ki mu je izhodišči položaj samoupravljanje, pluralizem, ki je »podrejen« samoupravni demokraciji združenega dela, ob vključevanju zveze komunistov, uveljavljajoče se kot notranja sila samoupravnih odnosov, ki tedaj deluje s pridobivajočo in prepričujočo silo svoje idejno politične storitve, tista usmeritev, ki je dino sprejemljiva za socializem v jugoslovanski družbi.

Kratka, pregledna inventarizacija vprašanj v tem delu delovanja kongresa naj nam pokaže, da so se politologi poleg problema-

tike pluralizma samoupravnih interesov in vloge subjektivnega dejavnika socialistične družbe, ustavljali še zlasti ob takšnih temah, kot so: vloga izvršne funkcije v skupščinskem delegatskem sistemu, uprava in združenje delo, pravice in svobode in v samoupravni družbi, odnos med federalizmom in samoupravljanjem, pomen podružljanja ljudske obrambe in tudi vprašanja informiranja v združenem delu.

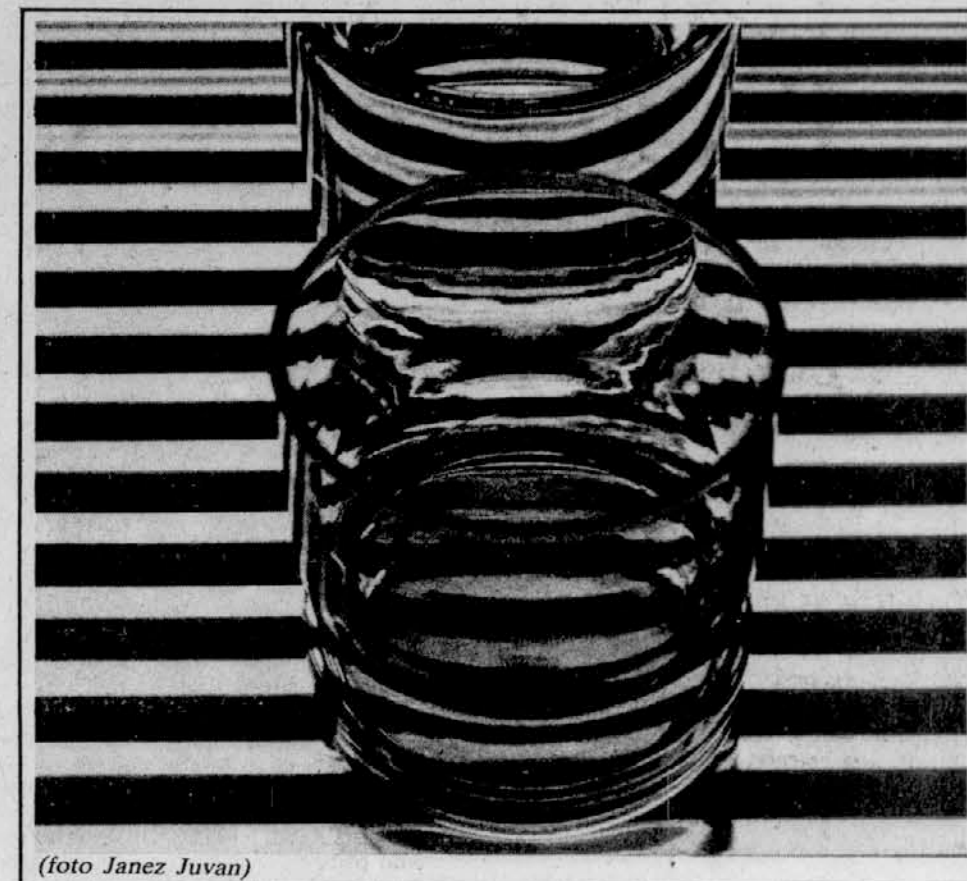
Če bi osnovne misli v referatih in razpravah izostrili v nekakšno vodilno poanto, bi po našem mnenju mogli reči: dejansko samoupravno zaživetje sistema, saj se ne moremo vsevidi samo samoupravno organizirati, nadaljnji odmak od etatizma in od vseh oblik dominacije nad človekom, v kakršni koli različici bi se pojavila. V kolikor bolj se bo tudi družbenopolitična praksa čim bolj napajala iz takšnih na kongresu izraženih stališč politologije, bi po našem mnenju to predstavljalo pomemben akcijski korelat teoretičnim analizam in izhodiščem politologije.

O komuni, odgovornosti in vlogi politologa je razprava tekla v obliki tako imenovanih okroglih miz. Medtem ko so pisarni prispevki malodane pretežno bolj »dodirali« o tem, kaj je komuna, in dajali bolj ali manj pregledne opise razvoja komunalnega sistema, pa je neposredna razprava zarezala bolj v živo, utripajočo problematiko komunice in je tako takšna razprava bila več kot samo obrobna dopolnitev obravnavane teme.

Tako so v živi razpravi o komuni stopala v ospredje vprašanja: ali o komuni ne razpravljamo preveč v valovih, sunkovito — enkrat je v prvi vrsti našega zanimanja, potem pa to zbledi; na komuno ni mogoče gledati zunaj siceršnjih objektivnih razvojnih procesov v družbi, ni mogoče samo gledati na komuno »kot tako«; zopet po mnenju nekaterih je šel praktični razvoj v komuni dlje, kot je šel družboslovna teorija o jugoslovanski komuni; preči so problemi »parcializacije« interesov znotraj komune; »agresivnost« republiške zakonodaje, ki da krni samoupravnost komun; »lokalizem« komun v odnosu na širši regijski oziroma republiški prostor; kako znotraj komune še bolj razvijati oblike samoupravnega povezovanja in se naprej odklani od etatističnega povezovanja; ali se včasih v komuni preveč ne rešujemo v konstrukcije institucij in ali nismo v tem smislu formalno »preorganizirani«, vsebinsko pa zato dejansko samoupravno precej manj učinkoviti.

Že dalj časa pravzaprav ugotovljamo, da načelo odgovornosti v našem samoupravnem sistemu ni samo »téma dneva«, temveč v nekaterih sredinah — žal — tudi »téma pri dnevu«. Zato že sama postavitev tega vprašanja na dnevni red kongresa jugoslovanskih politologov izpričuje pripravljenost za samoupravno usmerjeno znanstveno zavzemanje naših politologov. Večina referatov — to je bilo tudi v skladu z namerami organizatorjev kongresa — se je obračala k vprašanju odgovornosti v delegatskem sistemu.

Pri tem pa so po naši vednosti politologije upravičeno povezovali odgovornost v delegatskem sistemu z vprašanjem pogojev, ki jih imajo delegacije in delegati za svoje delo. z »obnašanjem« družbenopolitičnih organizacij do delegatov in delegacij, s problematiko pravočasnega programiranja

(foto Janez Juvan)

in razporeditve dela delegatov, z možnostjo resnično samoupravnega informiranja delegatov, s pravnimi metodami dela v delegacijah in z vsebinsko polnimi odnosi med delegacijami, delegati ter temeljno družbeno ravnanje. Šele če vse to deluje, imamo opraviti z odgovornim delegatom. Dotaknili so se tudi odnosov med družbenopolitično in »strokovno« odgovornostjo, kjer so nekateri razpravljali prešli od obravnavanja odgovornosti zgolj v institucionalno normativnih okvirih k razglabljanju o uresničevanju odgovornosti v konkretni družbeni praksi in kako je z odgovornostjo v neretuširani avtentičnosti stvarnega stanja.

Tretja okrogla miza se je odtknila problema, ki ga je institucionalizacija političnih ved v Jugoslaviji trajno izpostavila: kakšen »profil« je politolog, kakšno je njegovo mesto in vloga, kdo ga potrebuje. Čeprav so na ta vprašanja dajala odgovore tudi prejšnja politološka srečanja in interakultetne konference za politične vede, vendar širša samoupravne prakse in politika nevršenosti ter nadgradnje politološkega študija odpira nove in modifizirane probleme in vprašanja.

Posebej razveseljivo je dejstvo, da so za to okroglo mizo sodelovali tudi študentje politologije, čeprav njihova delovna prisotnost iz posameznih jugoslovanskih federalnih enot ni bila vedno v skladu s pričakovanimi.

Delovni del kongresa se je končal s skupščino Zveze združenj za politične vede Jugoslavije, kjer so delegati republikih in pokrajinskih združenj izvolili vodstvene organe in sprejeli nov statut zveze. Po slovenski delegaciji izražen predlog, da bi se v okviru jugoslovanskega raziskovalnega projekta lotili raziskave vloge in mesta politologov v samoupravni družbi, je naletel na pozitiven odmev in sprejem, kar je odsev spoznanjih

potreb po znanstveno dognani opredelitvi vloge politologa v širših, jugoslovanskih okvirih.

Čeprav se predsednik častnega odbora Edvard Kardelj 3. kongresa jugoslovanskih politologov ni mogel osebno udeležiti — nobenega dvoma pa ni, da bi brez njegovega ustvarjalnega opusa tudi jugoslovanska politološka misel ne bila to, kar je — je bila njegova misel na kongresu prisotna. Še zlasti delo Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja je izpodbudilo marsikaterega referenta in razpravljalca k razmišljanjem o nadaljnji usodi našega političnega sistema. Pomembno se nam zdi doseči to, da dejansko Kardeljevih pomenljivih misli ne bi nikjer pri nas omenjali samo kot »dolžnostni izvod« in da naprej razvijamo takšno resno, delovno in samoupravno odgovorno družbenopolitično klimo, ki bi komurkoli v jugoslovanski (slovenski) družbi preprečevala, da bi Kardeljevo dalekosežno študijo dojemal le kot »hitro objavljivi intermezzo« v našem političnem vsakdanjiku.

Daleč od tega, da bi jugoslovanska politologija že prišla v zemit svoje ustvarjalnosti, je vendarle na obravnavanem beograjskem kongresu pokazala svoje nedvomne sposobnosti, pa seveda tudi svoje sedanje meje. Čas, ki prihaja oziroma je že tu — mislino na uresničevanje ustave, sistemskih zakonov, na celoten sklop prakse socialističnega samoupravljanja, na dejstvo, da uveljavljamo nevrščeno znanje politiko, da smo med dvema velikima sistemoma, meščansko predstavniškim in državno-lastniškim sistemom socializma — pa bo sproti »overlak« ne le njene dosežke na kongresu, temveč tudi tekočo tvornost jugoslovanske politologije.

Boštjan Markič

Študentska gibanja

Revolucionarna vrenja, policijski pregoni in stavke

Zapis ob razstavi Univerza v Ljubljani in 40 let Komunistične partije Slovenije

Slovenska univerza v Ljubljani je med svojim obstojem, od leta 1919 dalje odigrala pomembno vlogo ne samo na kulturnem in pedagoško-znanstvenem ampak tudi na družbenopolitičnem področju. Kako so se mladi slovenski intelektualci vključevali v družbenopolitična dogajanja, jih organizirali in usmerjali ter se v akcijah tudi sami oblikovali, o tem nas seznanja razstava »Univerza v Ljubljani in 40 let KPS«, ki jo je v jubilejnem letu 1977 organizirala Arhivsko-muzejska služba univerze v Ljubljani v sodelovanju z Muzejem ljudske revolucije Slovenije in je bila odprta od 26. decembra 1977 do 20. januarja 1978 v sejmih prostorih univerze v Ljubljani; po 30. januarju 1978 pa bo na ogled v Muzeju ljudske revolucije Slovenije.

Komunisti se organizirajo

Osrednja misel, ki vsebinsko pogojuje razstavo, je predvsem prikaz naprednih študentskih gibanj, društev in oblik njihovega boja za uveljavljanje naprednih revolucionarnih idej. Razstavno gradivo, ki ga je likovno lepo uredil arh. Vlasto Kopač, sestavljajo fotografije in fotodokumenti ter je razvrščeno na 93 panojih po kronološkem zaporedju dogajanj od leta 1919 do 1945. Razstavna vsebina se končuje s primerjavo stanja na univerzi v študijskem letu 1945/46 s študijskim letom 1976/77, in sicer v številu študentov in pedagoško-znanstvenega osebja, v pogojih dela in v številu univerzitetnih institucij.

Močni politični spopadi v predvojni Jugoslaviji in razredni boj v tedanji kapitalistični družbi so pogojevali tudi dogajanja na ljubljanski univerzi, kjer se je odsevala tedanja slovenska politična grupiranost, manj izrazito med znanstvenopedagoškim osebjem, mnogo bolj pa med študenti. Ob razdeljenosti študentov v dva meščanska politična tabora, v liberalnega in katoliškega, je nastal nov tabor, ki ga je vse močnejše predstavljala študentska leвица. Tako liberalno kot katoliško politično vodstvo sta organizirala, vsako za svoje somišljenike, študentske domove in jim nudili še druge ugodnosti. Katoliški študent je se že od leta 1919 združevali v društvi Danica in Zarja, kasneje pa tudi v klubu Borba. Liberalno usmerjeni študentje so leta 1920 ustanovili društvo Jadran, ki je kot najmočnejše tedanje študentsko društvo šlo več kot 170 članov. Leta 1922 je bilo ustanovljeno liberalno študentsko društvo Triglav. Vse močnejši glasnik interesov delavskega razreda je postajala Komunistična partija Jugoslavije, kar se je izražalo tudi v študentskem gibanju. Že marca 1920 je začelo delovati Društvo študentov komunistov, ki je v začetku šlo blizu 50 članov, predvsem dobrovoljcev v srbski vojski, povratnikov z bojišč in iz Sovjetske zveze ter študentov tujih univerz. Ustanovni občni zbor Društva študentov komunistov je bil 7. marca 1920 v zborniški dvorani univerze v Ljubljani; med glavnimi pobudniki ustanovitve omenjenega društva in njegov prvi predsednik je bil Milan Mravlje, študent geodezije ter dobrovoljec v srbski vojski. Pojav organiziranja komunistov med študenti je močno vzmernirilo slovenske meščanske kroge. Univerzitetni svet je 30. marca 1920

razpravljalo o predloženih pravilih Društva študentov komunistov a je potrditev odložil in sklenil vprašati na univerzi v Zagrebu in Beogradu, če so bila tam kaka podobna pravila potrjena. Študenti komunisti so se organizirali v društvo ob novoustanovljeni Socialistični delavski stranki Slovenije (komunistov) in organizaciji SKOJ kot izraz revolucionarnih vrenj, ki so pod vplivom oktobrske revolucije zajela po prvi svetovni vojni tudi našo deželo. Med vodilnimi člani Društva študentov komunistov so bili poleg Milana Mravlječa še Milan Fabjančič, Franjo Zgeč, Anton Rojč in drugi. Zvest sodelavec študentov komunistov je bil tedaj služilji na univerzi Anton Habe, ki je del teh dogajanj opisal v svoji knjigi Pogled iz malega sveta. Zaradi pritiška oblasti se je Društvo študentov komunistov preimenovalo v akademsko društvo Vstajenje. Po objavi zakona o zaščiti države je bilo društvo Vstajenje v svoji dejavnosti močno omejeno; iz statuta je moralo črtati vsa mesta, ki so govorila o politični povezanosti s Komunistično partijo Jugoslavije in SKOJ. Z odlokom dne 12. avgusta 1924 je veliki župan ljubljanske in mariborske oblasti Vstajenje razpustil.

Protifašistično zborovanje že leta 1927

Že pomladi 1920 so se začeli številni protestni shodi študentov, naperjeni zoper centralno oblast v Beogradu zaradi njene brezbržnosti do neurejenih razmer nove slovenske univerze v Ljubljani pa tudi zaradi bede jugoslovanskih študentov na drugih univerzah. Na velikem protestnem shodu

študentov skupaj z mnogimi ljubljanci pred Mestnim domom v Ljubljani 7. aprila 1920 je študente pozdravil zastopnik Delavske socialistične stranke Golouh in poudaril solidarnost delavstva z zahtevami študentov. Študenti so bili tedaj pobudniki vrste akcij v prid slovenski univerzi in tudi akcij širšega pomena.

V prvih letih obstoja univerze je število študentskih društev hitro raslo. Jeseni 1924 je iz članov razpuščenega akademskega društva Vstajenje in iz njihovih somišljenikov nastal »Blok levih«, ki se je predstavil v letakom v univerzitetni avli. Takoj je rektorat dobil opozorilo ministrstva prosvete z zahtevo, da je treba »preprečiti komunistično propagando med študenti ter jo najenergijeje odstranjevati po potrebi tudi po odredbah zakona o zaščiti države«.

Novembra 1925 je študentom napedel uspelo izvoliti vodstvo svoje reprezentančne organizacije Svet slušateljv ljubljanske univerze (SSLU). Predsedstvo sveta so sestavljali Vinko Kuljiš, Ciril Golouh, Ljubo Jurkovič, Viktor Maček, Vladimir Šenk, Vekoslav Iskra in Jože Likovič.

Decembra 1925 je univerzitetni svet potrdil pravila Kluba študentov marksistov; štel je približno 30 članov in so ga vodili člani komunistične partije. Sestajali so se na stanovanju Dušana Kermavnerja, v romanskem seminarju, kar jim je omogočal Srečo Kosovel, najpogosteje pa v Delavskem domu, kjer sta od leta 1920 do 1929 imeli ilegalni sedež vodstvi komunistične partije in SKOJ. Komunisti in skojevci v Klubu študentov marksistov Dušan Ker-

navner, Bratko in Ivan Kreft, Friderik Gerl, Ludvik Mrzel, Jože Hermanko, Jože Dolenc, Dušan Popovič in še drugi so bili aktivni tudi zunaj univerze; sodelovali so v akcijah za izvolitev kandidatov za poslance v skupščino, ki jih je podpirala komunistična partija za volitve v skupščino 1927. leta, pri vzdrževanju partijskih zvez s Slovenskim primorjem in Trstom, pri delu v Društvu kmečkih fantov in deklet, v sindikalnih organizacijah, pri delavski kulturnoprosvetni organizaciji Svoboda, pri pripravah za delavski dan junija 1927 in drugie. Maja 1928 je policijska direkcija zahtevala od rektorata imena članov Kluba študentov marksistov, vendar jih od tedanjega rektorja prof. dr. Rajka Nahtigala ni dobila. Klub študentov marksistov je vplival tudi na levo usmeritev študentov, vključenih v druga študentska društva. Pod vplivom omenjenega kluba sta bila predvsem akademski agrarni klub Njiva in jugoslovansko akademsko društvo Triglav. Vpliv na levo usmeritev študentov pa je imela tudi revija Mladina, ki so jo izdajali Ivan Grahor, Srečo Kosovel in Vladimir Premru. V Mladini, ki je izhajala od septembra 1924 do decembra 1927, je izražala svoje nazore študentska leвица, od 1928. leta pa v Svobodni mladini, ki so jo 1929. leta oblasti prepovedale.

V dvajsetih letih so se študenti udeleževali številnih demonstracij največ zaradi nerešenega narodnega vprašanja predvsem zaradi zatiranja slovenskega življa pod italijanskimi fašisti; demonstracije so študenti organizirali tudi proti težnjam za okrnitev slovenske univerze, ki je tedaj šela pet fakultet: filozofske, pravne, tehniške, teološke in nepopolno medicinsko fakulteto. Maja 1927 je svet slušateljv ljubljanske univerze sklical pred univerzitetnim poslopljem protifašistično zborovanje zaradi izzivanja italijanskih fašistov v Gorici; po zborovanju so študentje šli v sprevedu po ljubljanskih ulicah in demonstrirali proti fašizmu. Ko je prispela vest, da bosta uklenjena tehniška in medicinska fakulteta v Ljubljani, so študentje organizirali novembra 1927 veliko manifestativno zborovanje za neokrnjeno ljubljansko univerzo, ki se je razširilo po vsej Sloveniji. Organiziran je bil akcijski odbor za obrambo univerze pred nameravano okrnitvijo medicinske in tehniške fakultete, ki je bil pod vodstvom levičarjev. Zaradi krvavega nastopa policije proti beograjskim študentom, ki so maja 1928 manifestirali za pravice jugoslovanske manjšine v Italiji, je svet slušateljv ljubljanske univerze sklical maja 1928 protestno zborovanje; v znak solidarnosti z beograjskimi študenti so ljubljanski študenti razglasili tednevno stavko. Novem-

bra 1928, ob obletnici rapalske pogodbe, so študentje zborovali najprej na univerzi, nato pa so se ob vzklkanju protifašističnih gesel podali na zborovanje v unionsko dvorano.

Pri volitvah v svet slušateljv ljubljanske univerze 1928. leta je poleg katoliške in liberalne skupine nastopila še tretja skupina, to je Klub neodvisnih akademikov, v kateri je imel odločujoč vpliv Klub študentov marksistov.

Zoper nezakonita dejanja v sremsko-mitroviški kaznilnici

Policijska prepoved Kluba neodvisnih akademikov in razmere po šestojanuarski diktaturi 1929. leta so dejavno študentov komunistov in levičarjev zelo ohromile a ne zatrl; dokaz temu so letaki z revolucionarnim vsebino, razširjeni na univerzi in zunaj nje ob proslavljanju njene 10-letnice, junija 1929. leta. Zaradi teh letakov je policija pregledovala stanovanja študentov, ki jih je imela za komuniste ali levičarje; jeseni 1929 je bil sprožen sodni postopek, proti desetim študentom z Jožetom Šeškoma na čelu zaradi delovanja v prepovedanem Klubu neodvisnih akademikov. Mnogi študenti komunisti so se morali zagovarjati pred sodiščem za zaščito države, med njimi Dušan Kermavner, Maks Stermecki, Ivo Grahor, Franke Klobčič in drugi. Novembra 1929 je bil aretiran Borislav Kidrič in nato odedven v mariborsko kaznilnico, kjer je preostajal težko ječo od aprila do novembra 1930. Od 1931 do 1932 je bil med obsojenimi komunisti v mariborski kaznilnici tudi Josip Bruno Tito.

Prvi vidnejši znak obnovljenega študentskega prizadevanja, ki ga je diktatura 1929. leta močno okrnila, je bila preureditev reprezentančne organizacije, ki se je preimenovala 1930. leta v Zvezo slušateljv Aleksandrove univerze; sestavljala so jo strokovna društva in je bila trdno v rokah široke študentske fronte ter je pomenila akcijsko združevanje velikega dela študentov v boju proti diktatorskemu režimu in proti vsem pojavom, ki so bili z njim povezani. Prvi njen predsednik je bil Marjan Breclj, nato sta bila predsednika Jože Vilfan in Jože Zemljak.

Široka študentska fronta se je v uporu proti političnemu pritisku in v pogojih gospodarske krize vse bolj krepila, se povezovala z delavskimi in kmečkimi množicami ter se izražala predvsem z demonstracijskimi nastopi in s stavkami. Policijski režim je veli-

Od zamisli k stvarnosti

Plin bo pritekkel julija

Z uvozom iz Sovjetske zveze Slovenija še vedno ne bo dobila dovolj tega goriva

Z dolgoročno energetsko bilanco Slovenije do leta 1990 in z oceno, ki obravnava razvoj in porabo energije do leta 2000, je ugotovljeno, da se bo energetska odvisnost republike nenehno povečevala, ceneni primarni viri energije pa nimamo na voljo. Medtem ko smo pred osmimi leti dobili iz tujih virov le dvajsetino potrebne energije, je bil ta delež leta 1975 že 40 odstotkov. Strokovnjaki predvidevajo, da se bo odvisnost še povečevala in bo že čez dve leti za polovico večja. Z nuklearno energijo in večjim izkoriščanjem vodnih virov naj bi sicer uspeli zadržati takšno razmerje do leta 1990, nato pa se bo po ocenah republiškega komiteja za energetiko odvisnost ponovno povečala.

Raziskave kažejo, da smo leta 1975 porabili za uvoz energije 3,5 milijarde dinarjev, leta 1990 bomo ta znesek potrojili, v letu 2000 pa šestkrat povečali. Da bi nekoliko omilili kronični primanjkljaj energije, smo

zduževanju sredstev, ki je bil uveljavljen leta 1975 in ga je doslej že podpisalo 88 organizacij združenega dela. Najavljene potrebe teh organizacij pa so že za letos za približno 30 milijonov m³ večje od pričakovanih količin, zato bo dobila vsaka podpisnica le 70 odstotkov zaprosene količine. To je tudi vzrok, da se bodo lahko vključili v poslovno skupnost novi člani šele po letu 1982, ko pričakujemo večje dobave iz Sovjetske zveze, zlasti pa po čezmorski poti. Tu predvsem gre za zemeljski plin iz Alžirije, ki naj bi ga prevzemali v Jugoslaviji na dveh koncih: za potrebe vzhodne Jugoslavije v luki Ploče ali njeni neposredni bližini, za potrebe zahodne Jugoslavije (za Slovenijo in Hrvaško) pa prek Sempetra pri Novi Gorici na jugoslovansko-italijanski meji. Alžirski plin naj bi prevzajali s posebnimi v ta namen izdelanimi tankerji do bodočega terminala za sprejem plina v Trzinu pri Trzinu in od tam s plinovodom do Gorice.

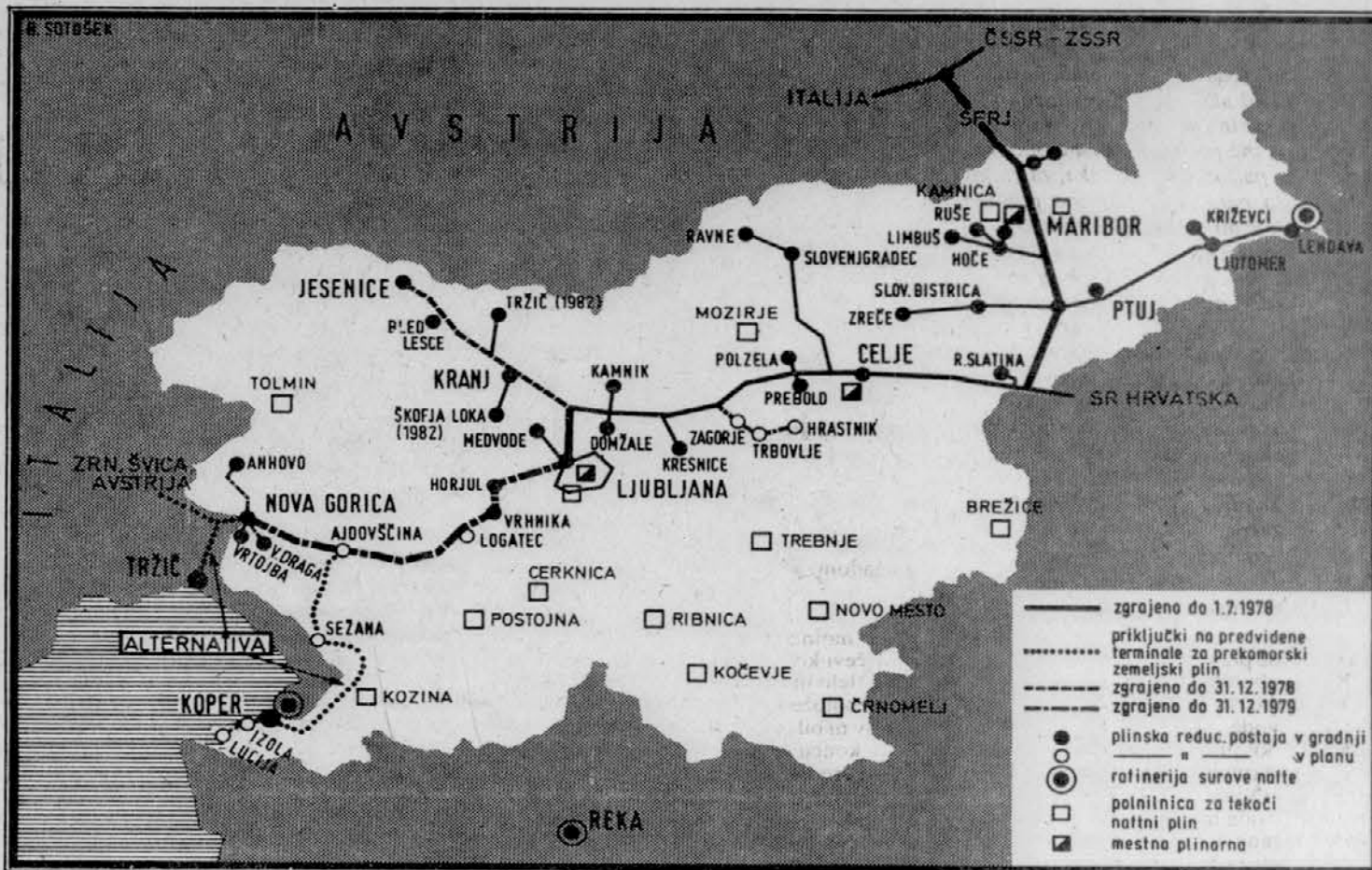
Druge inačice pa je transport plina po načrtovanem plinovodu iz Alžirije, prek Tunizije in Sredozemskega morja na Sicilijo.

Store in Ravne na Koroškem ter trboveljska cementarna. Samo železarne bodo letos predvidoma »pokurile«³ okoli 170 milijonov kubičnih metrov plina. Prehod na novo gorivo bo prinesel vrsto prednosti pred mazutom in propan-butanom, ki so ga železarji doslej uporabljali. Plin bodo uporabljali pri sami proizvodnji v Siemens-Martinovih pečeh, pri ogrevanju železa za valjanje in kovanje ter pri termični obdelavi za oplemenitenje jekla. Zaradi zelo majhne količine žvepla v zemeljskem plinu se bo kakovost jekla občutno izboljšala.

V Lendavi gradijo novo tovarno metanola, katere letna zmogljivost bo 165 tisoč ton in bo eden najsodobnejših tehnoloških objektov, kjer se hkrati pojavljata dve surovini – primarni bencin in zemeljski plin. Zato bo tovarna vezana na lendavski krak slovenskega plinovoda. Tovarna bo sposobna oskrbovati ves jugoslovanski trg z metanolom, okoli 50 tisoč ton pa ga bodo vsako leto izvozili.

Ni odveč še enkrat opozoriti, da slovenski plinovod ni več nikakršna vizija. Prvi kubični plina bodo pritekli že 1. julija letos in jih bo treba prevzeti oziroma potrošiti. Plin namreč ni hlovovina in ga ne moreš kar tako vskladiščiti. V nasprotnem primeru: penale Sovjetski zvezi ter plačilo transporta po sistemu polno za prazno. Vendar pa se zdi, da se nekateri od 49 industrijskih potrošnikov, ki naj bi dobili plin v tej prvi fazi, ne zavedajo dovolj pravega stanja. Večina jih zagotavlja, da bodo lahko prevzeli plin prvega julija, toda doslej imajo le trije zgrajeno plinsko napravo. Zatika se tudi pri pridobivanju gradbenih in lokacijskih dovoljenj ter pri uvozu potrebne opreme.

Projekt notranjega omrežja in naprav ima 34 podjetij, lokacijsko dovoljenje 30, gradbeno 14, uvožna oprema je zagotovljena desetim, instalacijo pa gradi le 11 do 49

juljskih kandidatov za plin. Čeprav je republiški komitej za energetiko obljubil vso pomoč, jo kljub težavam še nihče ni poskal. Najresneje so se zadeve lotili v železarnah Store in Ravne v Mariborski livarni, Unioru v Zrečah, Emo Celje in še v nekaterih drugih tovarnah, ki so se od samega začetka projekta pripravljale na plin. Obljube nekaterih, kot so domžalski Helios, pivovarna Union itd., da bodo pravočasno pripravljene na prevzem plina, pa se glede na to, da niso še ničesar ukrenili v smeri plinifikacije, zdijo dokaj slabo utemeljene. Videti je, da nekateri ne vedo ali nočejo vedeti, da samoupravni sporazum, ki so ga podpisali pred tremi leti, ne pomeni samo pravico, temveč tudi obveznost do začasnega prevzema naročenih količin plina.

Še nekaj zanimivih podatkov

Osnovo plinovodnega omrežja Slovenije tvorita dva glavna plinovoda in tretji, ki oba povezuje. Glavni, 64,5 kilometrov dolg plinovod od jugoslovansko-avstrijske meje do Rogatca ima premer 500 milimetrov,

njegov delovni tlak pa bo 50 atmosfer. Nanj so priključeni plinovodi za tovarno lepence v Ceršaku, za tovarno papirja Sladki vrh, za Maribor in Ruše, za Prager-Slo, Slovensko Bistrico in Zreče ter za Kidričevo, Ljutomer in Lendavo. Premeri priključkov so od 100 do 250 milimetrov. V Rogatcu se glavnemu plinovodu priključi 400-milimetrski povezovalni, preko katerega bo pod pritiskom 50 atmosfer šel plin v 102 kilometra oddaljene Vodice pri Ljubljani. Na ta plinovod so priključeni Rogaska Slatina, Celje in železarna Štore, Liboje, železarna Ravne, tovarna nogavic Polzela, industrija apna iz Kresnice, tovarna papirja Količevce, Helios iz Domžal ter mesto Kamnik.

Opisano omrežje je dolgo 456 kilometrov in je 95-odstotno že narejeno. Cevi je treba položiti le še na »težjih«³ terenih – skalnatih in plazovitih področjih ter na križanju plinovoda s cestami in železnico.

Cevi, ki jih bodo položili na slovenskem plinovodu do konca prihodnjega leta, bodo tehtale skupaj 32.300 ton. Vse so iz specialnega jekla; debelina oboda je 5 do 7 milimetrov.

Pri dobavi plina iz Sovjetske zveze bo zmogljivost slovenskega plinovodnega omrežja prilagojena zmogljivosti glavnega plinovoda Češak-Rogatec. Zmogljivost le-tega pa je odvisna od vstopnega tlaka plina na meji, ki bo nihal med 37 in 50 atmosfer, kar pa je spet odvisno od tlaka v Trans-Austria-Gaspipeline, na katerega bo naše omrežje priključeno. Nihanje tlaka v plinovodu TAG se bo v prvih letih pojavljalo zato, ker bodo sorazmerno s povečanjem transportnih količin dograjevali tudi kompresorske postaje. Pri polni obteži plinovoda TAG bo tlak plina na naši meji okoli 42 atmosfer, kar bo zadostovalo za pretek 1500 milijonov kubičnih metrov plina na leto. Nekoliko se je zataknilo le pri gradnji merilno-regulacijskih postaj. Zaradi zamude z načrti in zaradi neugodnih vremenskih razmer kasni njihova gradnja približno dva meseca. Vendar pa ravnokar pripravljajo pospeševni program, ki naj bi odpravil zamudo. Če ne bo šlo drugače, bodo montirali merilno-regulacijske naprave v začasno postavljene barake in tako kljub trenutni zamudi prevzeli 1. julija prve količine plina. Do konca letošnjega leta bo priteklo v Slovenijo 206 milijonov kubičnih metrov plina. Dobili ga bodo vsi potrošniki, ki so priključeni na plinovod od meje do Rogatca in od Rogatca do Vodice (seveda le tisti, ki bodo imeli narejeno notranje omrežje), razen potrošnikov v Zasavju. Prvotno je bilo predvideno, da bo dobilo Zasavje plin do leta 1982, vendar pa so tamkajšnje podpisnice sporazuma zahtevale, da se ta krak plinovoda zgradi že leta 1980. Delovne organizacije Zasavja svojo zahtevo za čimprejšnji priključek utemeljujejo zlasti zaradi nevarnih ekoloških razmer. Tako bodo odsek plinovoda od Trojan do Trbovelj verjetno zgradili še do leta 1980. Vendar se bodo na plinovod leta 1980 lahko priključile le: steklarna Hrastnik, tovarna kemičnih izdelkov v Hrastniku in tovarna elektropercelana v Izlahah.

V Petrolovem tozdu Zemeljski plin predvidevajo, da bo do konca letošnjega leta začel obratovati še plinovod od Ljubljane do Jesenic, razen priključkov za Skofjo Loko in Trzin, ki jih bodo zgradili v letu 1982. Drugi glavni 500 milimetrski plinovod, ki bo potekal v dolžini 95 kilometrov od Sempetra pri Novi Gorici do Vodice, bo predvidoma zgrajen do konca leta 1979.

Vsi industrijski potrošniki ob trasah plinovodov zunaj večjih krajev ali mest bodo imeli priključene plinovode z visokim tlakom (50 do 60 atm.). Porabniki v mestih in okolici bodo preskrbljeni iz mestnega omrežja, ki bo delovalo s tlakom 3 do 10 atmosfer. Varnostni pogoji namreč ne dovoljujejo visokotlačnih plinovodov v mestih.

Visokotlačno plinovodno omrežje je zasnovano tako, da bo obratovalo čimbolj samodejno oziroma brez pomoči operaterjev. Iz 15 merilno regulacijskih postaj bodo prihajali v dispečerski center v Ljubljani podatki (po UKV zvezah), ki bodo ponarjali utrip nove energetske aorte – tlak, temperatura, kalorična moč, vsebina žvepla itd. V vseh merilno regulacijskih postajah, ki ne bodo povezane z dispečerskim centrom, bodo postavili merilne instrumente za dnevno ali tedensko registriranje količine, tlaka in temperature. Na osnovi dobljenih podatkov bo dispečer uravnaval porabo. V primeru potrebe za zmanjšanje ali povečanje porabe bo po radijski zvezi ali po telefonu sporočil potrošnikom potrebne ukrepe. Plinovod bodo vzdrževala tri ekipe, ob dispečerskem centru v Ljubljani pa bodo zgradili tudi delavnice za popravilo plinovoda in naprav. Predvidoma bo pri plinovodu zaposlenih 100 ljudi.

Strokovnjaki napovedujejo, da bodo proizvajalke zemeljskega plina začele polagoma omejevati izvoz, ker računajo, da bodo zaradi industrijskega razvoja na lastnih tleh to energijo sami kmalu že kako potrebovali. Prav Zahodna Nemčija, ki ima velike količine premoga, njene rezerve zemeljskega plina, pa so skromne, se pripravljajo, da bo na široko začela predelovati premog v plin. ZRN namreč načrtuje, z njo v korak pa gre precej industrijsko močno razvitih držav, da bo že leto 1985 nekakšna prelovnica, ko bo tako imenovani sintetični plin že v dobri meri zamenjal zemeljskega. Ravno tako poskuša Carterjeva vlada spodbuditi potrošnje premoga in povečati varčevanje z nafto in s plinom.

Ranko Dorotka
Zdravko Stefančič

V prvih letih bo ocena plina precej visoka (leta 1980 približno 3 dinarje za kubični meter). Predvsem zaradi nepopolnega izkoriščanja plinovodnih zmogljivosti in zaradi visokih anuitet pri odplačevanju kreditov. Zato bodo poskušali poskrbeti za premostitvene kredite in druge ukrepe ter tako ceno plina ustrezno regulirati in razlike porazdeliti na daljše časovno obdobje. In koliko bo stal slovenski plinovod? Po predračunu bodo stroški gazifikacije približno 3,7 milijard dinarjev. Od tega: lastna sredstva vlagateljev (podpisni sporazumi) 341,9 mio. din, posojilo INA Naftaplina za gradnjo skupnega dela plinovoda od Češaka do Hromca 180,0 mio. din, kredit poslovnih bank Slovenije 600,0 mio. din, komercialni kredit Banque Nationale de Paris 631,2 mio. din, komercialni kredit Holandske Bank-Union N. V. in N. V. Slavensburgs Bank 724,6 mio. din, kredit bančnega konzorcija pod vodstvom Bankers Trust 1.095,6 mio. din, kredit Ljubljanske banke 149,4 mio. din, 3,722 milijard din
--

se Slovenci odločili za uvoz zemeljskega plina. Tako naj bi zmanjšali tegobe, ki jih povzročajo pogoji za dobavo nafte in njenih derivatov, predvsem pa naj bi omilili nevarnosti, ki jih povzročajo nenehni premiki cen tekočih goriv; medtem ko se je cena nafte od leta 1970 dvignila za 309 odstotkov, se je zemeljski plin podražil za vsega 114 odstotkov!

Med zadnjimi

Zemeljski plin je prav tako surovina, s katero bo treba varčevati, ko ga bomo uporabljali tako v industriji kot gospodinjstvih. Tretjina svetovnih zalog, ki so ocenjene na 65.000 milijard kubičnih metrov, ima danes Sovjetska zveza, medtem ko ima Iran 10.000 milijard, Saudska Arabija pa 3000 milijard kubičnih metrov. Skupaj je na Bliznjem vzhodu 16.000 milijard kubičnih metrov zemeljskega plina. Če sem prištevamo še Alžirijo s 3800 milijardami m³, potem pridemo do 34 odstotkov svetovnih zalog plina, ki so tako kot 67 odstotkov nafte v državah, ki teh surovin najmanj porabijo.

Jugoslavija je ena zadnjih držav, ki kot vir energije uvaja zemeljski plin. Leta 1985 se bodo jugoslovanske potrebe po plinu povepele na 10 milijard m³; od tega naj bi iz domače proizvodnje dobili 4 milijarde, 6 milijard m³ pa naj bi uvozili. Kljub temu, da so lani načrpal za tri odstotke več plina, kot so načrtovali, pa vendar količina 3 milijard kubičnih metrov plina pove, da še vedno močno zaostajamo za dolgoročnimi načrti. Nekoliko spodbuja raziskovalne vrtnice na dnu Jadrana in v tako imenovanem dravskem bazenu. Tako so pri Molvah v Podravini odkrili velike zaloge plina. Raziskave še niso končane, toda strokovnjaki napovedujejo, da je to verjetno največje plinsko polje pri nas.

Za transport domačega plina do uporabnikov je zgrajeno že približno tisoč kilometrov plinovoda v Hrvaški in Vojvodini, kjer je večina plinskih polj. Obe tudi porabita ves doma proizvedeni plin in še zase ga nimata dovolj.

Edina možnost: uvoz

Pri domačem plinu ostaja Slovenija praznih rok. Potrebe Slovenije po plinu pa so dokaj velike in tako ocenjene: leta 1980 približno milijarda m³, leta 1985 približno 1,5 milijarde, leta 1990 2 milijardi in leta 2000 do 2,5 milijard kubičnih metrov. Edina možnost za zagotovitev plina je uvoz. Jugoslavija je sklenila s Sovjetsko zvezo pogodbo za uvoz treh milijard m³ plina (po plinovodu) na leto. Pogodba velja do leta 1980, obstaja pa možnost njenega obnavljanja za naslednjih dvajset let. Vsekakor pa vemo, da bo pogodbeni uvoz iz ZSSR premajhen, da bi Slovenija dobila toliko zemeljskega plina, kolikor ga potrebuje. Za leto 1980, ko bi ga potrebovala milijardo kubičnih metrov, ji je namenjenih le 750 milijonov oziroma 700, če upoštevamo izgube pri transportu. Očitno je, da se bomo morali opremiti tudi za čezmorski transport plina, saj uvoz iz Sovjetske zveze ne bo zadovoljil vseh potreb.

Podlaga za gradnjo slovenskega plinovodnega omrežja je samoupravni sporazum o

jo in od tam po Apeninskem polotoku do Gorice. Seveda je ta zamisel povezana s prečnejšimi težavami, tehničnimi in finančnimi, ki zavlačujejo izvajanje. Načrtovalci predvidevajo, da bi omenjeni plinovod gradili v več delih tako, da bi bila povezava z Jugoslavijo mogoča predvidoma leta 1982. Zmogljivost tega plinovoda bi bila več kot 13 milijard kubičnih metrov plina na leto. Čeprav je Alžirija bližja od Sovjetske zveze, pa je vsa zadeva nekoliko negotova.

Po kateri »plinski cesti«

Slovenski plin bo iz Sovjetske zveze potoval skupaj s plinom, ki bo namenjen sosednji republiki. Približno 700 kilometrov dolga pot bo šla preko ozemlja Češkoslovaške in Avstrije do jugoslovansko-avstrijske meje pri Češaku v bližini Sentilja. Pri transportu plina čez ozemlje Češkoslovaške se tako vključujemo v magistralni plinovodni sistem, ki bo v naslednjih dvajsetih letih zmogel transport približno 1000 milijard m³ plina iz Sovjetske zveze v zahodno Evropo in Nemško demokratično republiko. Prav tako bo po magistralni »plinski cesti«³ potoval plin tudi čez ozemlje Avstrije. Trans-Austria-Gaspipeline (TAG) ima zmogljivost preko 15 milijard m³ na leto; preko njega dobavljajo sovjetski plin Avstrija, Italija in Francija. Bistvo pogodb za transport plina preko Češkoslovaške in Avstrije je v tem, da bomo zakupljene zmogljivosti plinovodov plačevali po sistemu polno za prazno. To je ustaljena praksa pri tovrstnih transportnih surovinah nafte in plina in pomeni, da je zakupljene zmogljivosti treba plačati ne glede na izkoriščenost le-teh. Se pravi, če v Sloveniji ne bomo pripravljeno do srede letošnjega leta prevzeti dogovorjene količine zemeljskega plina, bomo morali plin ponuditi sosednji republiki, sami pa nabaviti toliko več naftnih derivatov, kar seveda ne bi bilo gospodarno. Prav tako smo po pogodbi s Sovjetsko zvezo in pogodbah s transporterji plina, češkoslovaškim Metalimexom in avstrijskim ÖMV, dolžni zemeljski plin jemati enakomerno skozi vse leto. Ker pa je skladiščenje plina v prvih letih porabe nesmotrno, bo treba uravnavati porabo le pri potrošnikih samih v tesnem sodelovanju s dispečerskim centrom v Ljubljani. Pri takem gospodarjenju so najbolj zaželeni potrošniki z veliko in enakomerno porabo plina, ki bodo imeli vgrajene univerzalne gorilnike. Mešani gorilniki naj bi omogočili hkrati uporabo zemeljskega plina in kurilnega olja oziroma kombinacijo teh dveh goriv. Pozimi bodo takšni potrošniki uporabljali zemeljski plin v zmanjšanem obsegu (zaradi velikega povpraševanja v zimskem času le 70-odstotno), poleti pa trošili celotne dogovorjene količine. Taki potrošniki so cementarne, papirnice, železarne in vsi tisti, ki plin uporabljajo v tehnološke namene. S takšnim uravnavanjem omrežja naj bi dosegli, da bomo porabili ves uvoženi plin.

Kdo ga bo porabljal

Približno devet desetih uvoženega plina bo porabila slovenska industrija, ostalo pa potrošniki v Mariboru, Celju in Ljubljani. Največji porabniki bodo železarne Jeseni-

Dela tudi pozimi niso prenehala (foto Joco Znidarsič)

CELOVEC, januarja – Volilni datumi so praktično že določeni in Avstrijo čaka volilno obdobje, ki bo tokrat dolgo leto dni in pol. Minuli teden je koroški deželni glavar Wagner sporočil, da bo njegova socialistična stranka predlagala, naj bi bile občinske volitve na Koroškem 25. marca prihodnje leto; približno deset dni poprej je zvezni kancler Kreisky napovedal, da bodo deželnozborske volitve jeseni leta 1979; volitve v zvezni parlament pa bodo, tako terja ustava, leta 1980, po vsej priliki na pomlad.

Odlučitev o datumih je sveža – to pa ne pomeni, da bo predvolilna atmosfera začela uravnati akcije vseh treh v parlamentu zastopanih strank šele od tega tedna dalje; posebej za socialistično stranko in njenega voditelja kanclerja Kreiskega velja, da sta prvotno polovico svojega zadnjega političnega mandata prebrla tako, da sta vsako politično potezo premerila z volilnim vatkom, da sta se torej pri slehernem političnem manevru vprašala, kakšne možnosti odpira ta manevr opoziciji in kako lahko vpliva na volilno razpoloženje. Od tod izvira tudi značilni stil sedanjih ekip, ki jo je socialistična stranka postavila na krmilo države: kadarkoli gre za vprašanja, ki bi lahko v volilnem telesu povzročila hujo polarizacije, se kanclerjeva ekipa praviloma trudi nastopiti ne samo kot ekipa stranke (socialistične) na oblasti, marveč tudi kot ekipa opozicije. Z drugimi besedami: kadarkoli gre za kočljiva vprašanja (in avstrijski zvezni kancler ima pri tem vselej pred očmi usodo švedskih socialnih demokratov, ki so se morali, potem ko so vladali nekaj desetletij, posloviti od oblasti zaradi energetske in davčne politike, ki ju je opozicija izkoristila kot orodje za polarizacijo javnega mnenja, pri čemer je potem, ko je prišla na oblast, nadaljevala tako davčno kot tudi energetske politiko socialnih demokratov), kadarkoli gre torej za kočljiva vprašanja, poskuša kancler Kreisky zadevo uravnati tako, da pridobi soglasje obeh opozicijskih strank, bodisi z dogovorom in vrhu bodisi tako, da poskuša sebi v prid aktivirati interesne skupine, ki so sicer politična opora opozicije, predvsem seveda ljudske stranke. Primer je prav zdaj tako žgoča razprava o vključitvi reaktorja jedrske elektrarne v Zwentendorf, ko je že vnaprej očitno, da opozicija svoje opozicijske vloge (tema varstvo okolja je v Avstriji postala ena izmed najbolj hvaljenih političnih in pogosto političnodemagoških tem), saj so za jedrsko energijo bolj kot vsi drugi zainteresirani prav industrijci, ki so – združeni v svojo zbornico – eno od najbolj vplivnih oporišč opozicijske ljudske stranke.

Primer za prvi način taktiziranja pa nudi sosednja Koroška s svojo manjšinsko zakonodajo, kjer je zvezna vlada s kanclerjem Kreiskim na čelu žrtvovala slovensko manjšino ter svoje mednarodne obveznosti, ki jih je sprejela s sedmim členom državne pogodbe (pa tudi z drugim!), na oltar sporazuma med tremi strankami; takšna politična taktika je pripeljala do tega, da je na oblikovanje sedmojuljskih zakonov odločilno vplivala nemško-nacionalistična manjšina. Gledano s te plati, je sedmojuljska zakonodaja ne samo kapitulacija socialistične stranke pred nemško-nacionalističnimi elementi na Koroškem in tudi ne samo kapitulacija avstrijske demokracije ustavnosti pred koroškim velikonemškim šovinizmom, marveč pomeni tudi dolgoročno uveljavljanje nemško-nacionalističnega duha v sami koroški frakciji socialistične stranke. Če k temu prištejemo, da pri preostalih dve koroški strankah – svobodnjaški in ljudski – Slovenci nimajo česa iskati, saj sta se nemškemu nacionalizmu zapisali še prej kot socialistična, je sklep prav tako preprost, kot je nujen: slovenska manjšina v Avstriji tudi v prihodnjem obdobju, za katerega bo značilna zvišana predvolilna temperatura, od avstrijskih strank nimajo česa pričakovati. Ali točneje: koroški Slovenci nimajo česa pričakovati od tistih vrhov treh koroških (in avstrijskih) strank, ki so s svojim podpisom zapečatili sedmojuljsko zakonodajo. Kot sta pokazala zadnja dva meseca minulega leta, naj bi v tem obdobju avstrijskega političnega življenja obveljala fikcija, da je s sedmojuljsko zakonodajo manjšinsko vprašanje urejeno: medtem ko se koroški politiki tej temi v javnosti popolnoma izogibajo in prepuščajo polemiko zveznim funkcionarjem (kaže, da je za to zadolžen zunanji minister Pahr, ki je sedmojuljske zakone sam pilil ter poskušal hkrati na čudne načine – sestanek v Vidmu! – vplivati na ravnanje predstavnikov slovenske manjšine) z namenom, izogniti se polemiki na Koroškem in ustvariti vtis, da je koroška javnost manjšinsko vprašanje sama pustila nekje daleč za seboj, na stranskem tiru; zvezni funkcionarji pa ponavljajo stare fraze o tem, da je belo črno in črno belo in da je Avstrija sedmi člen državne pogodbe uresničila tako, da ga je krepko kršila...

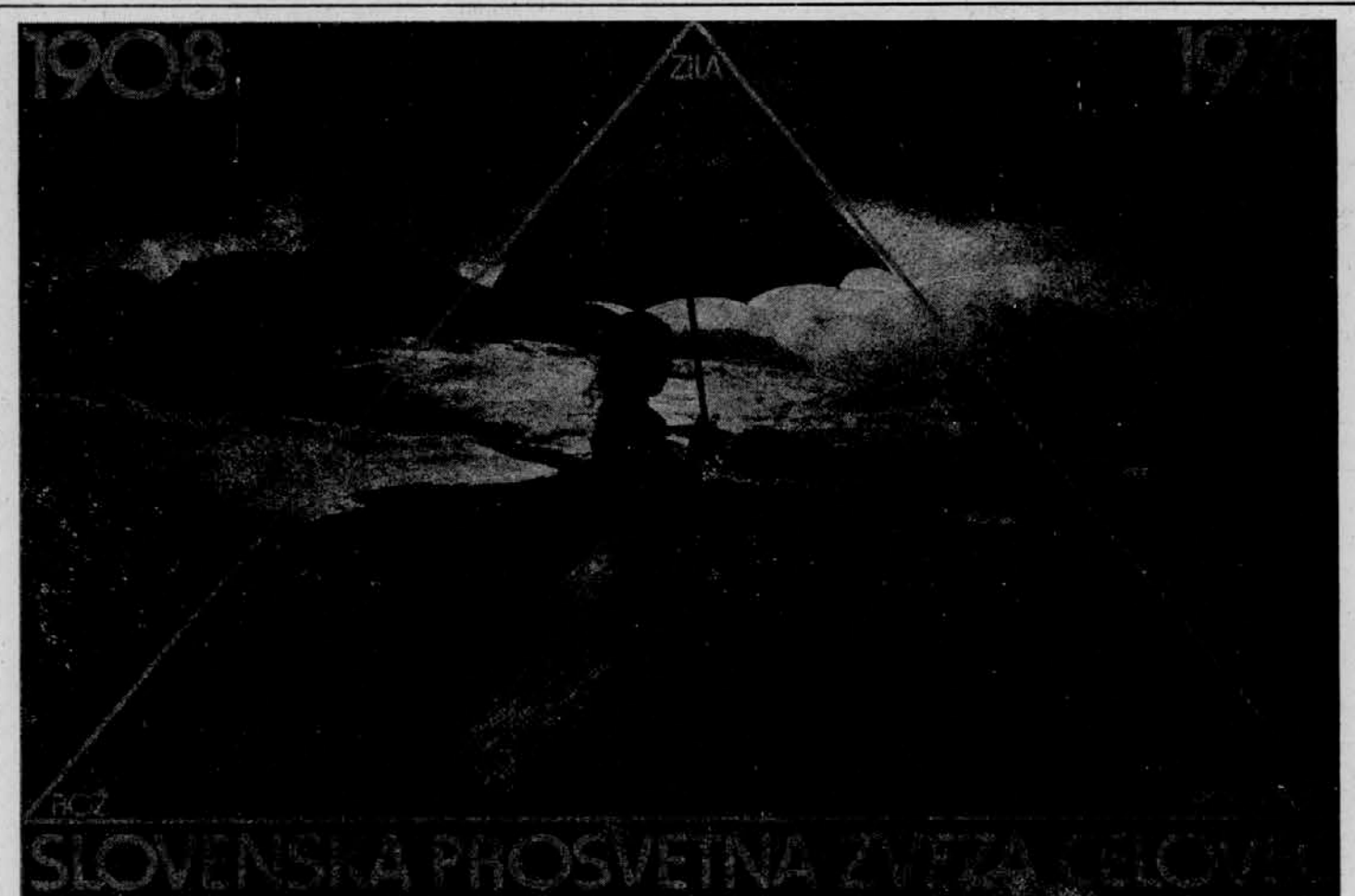
Koroške politične stranke si že zdaj prizadevajo, da bi manjšinska problematika ostala zunaj predvolilnih spopadov

V takšnem ozračju je nedvomno naravno, da se manjšina že nekaj mesecev sèm vprašuje, kako naj se postavi v tej politični konstelaciji in kako naj – tudi s pomočjo Jugoslavije kot sopedpisnice državne pogodbe – pospeši koroško politično dialektiko, da bo le-ta zajela tudi problem sožitja dveh narodov na Koroškem in širši problem tistega razvoja dobrih "sosedskih

odnosov, ki pomeni postopno razgrajevanje pregrad med dvema sosednjima državama; kajti tako, kot je avtarkični kapitalizem zgodovinski pojav, ki pride in zgine, je zgodovinski pojav tudi državna meja, s kakršno se je naša generacija rodila, ki pa je že danes izgubila precej tistih lastnosti, zaradi katerih je še nedavno tega veljala za skorajda neprehodno.

Tako imenovano vprašanje samostojnega političnega nastopa slovenske manjšine v Avstriji se je pojavilo prav v tistem hipu, ko so tri avstrijske stranke podpisale kapitulacijo pred koroškim velikonemškim nacionalizmom ter sprejele izhodišča sedmojuljskih zakonov; od tega trenutka dalje je postalo nedvoumno jasno, da manjšina v dar ne bo dobila ničesar in da si bo morala

tudi poslej sleherno pravico (tudi tiste, ki si jih je že izbojevala s sedmim členom državne pogodbe kot plačilom za protifašistični boj slovenskega ljudstva na Koroškem) izboriti sama. Prav to pa je manjšino, v njenem imenu pa obe osrednji opoziciji, napotilo k temu, da se je obrnila k sebi in svojim lastnim silam na eni strani ter k tistem avstrijskim demokratom, ki so sed-

Dokaz trdživosti: Slovenska prosvetna zveza na Koroškem praznuje letos sedemdesetletnico. Na sliki: jubilejni lepak simbolizira mehko in čvrstino, trikotnika koroških dolin in njih ljudi.

mojuljsko zakonodajo sprejeli kot napad na duha avstrijske demokracije in ustavnosti. Leto 1977 je zato prineslo nova prizadevanja tako glede organiziranja lastnega terena in osvetečanja slovenskega prebivalstva kot tudi glede utrjevanja akcijske enotnosti obeh osrednjih organizacij: mobilizacija terena, akcijska enotnost obeh osrednjih organizacij in pa povezava z matičnim narodom so postali trije bistveni elementi moči manjšinskega gibanja, zaradi česar ni čudno, da so bile poglobljene politične diverzije usmerjene prav proti tem trem elementom. Kolikor bolj se je krepila moč obeh osrednjih organizacij nad terenom, kolikor več ljudi so pritegnile njune manifestacije, toliko bolj je koroški politični establishment dokazoval, da osrednji organizaciji ne predstavljata Slovenecem v Avstriji, marveč le peščico »ekstremistov«: zoper akcijsko enotnost so pripravniki sedmojuljske zakonodaje postavljali tezo, da bi Slovenci dosegli več, če bi se ponovno vrnili v parlamentarne stranke in se zaupali modrosti strankarskih voditeljev; kar zadeva povezavo z matičnim narodom, pa je bilo moč zabeležiti celo vrsto propagandnih diverzij, od tistih, ki so manjšini oporekali njeno državljansko lojalnost, pa do namigovanj, čes da Jugoslavija ni pripravljena tvegati ničesar manjšini v prid. Diverzije niso uspele, raje nasprotno: solidarnost med bazo in njenima organizacijama je bila dovolj trdna, da oblastem kljub vsem prizadevanjem ni uspelo ustvariti tako imenovane tretje sile, ki naj bi – kot marioneta in namesto obeh osrednjih organizacij – vstopila v manjšinski svet. Osrednji organizaciji sta se v letu 1977 tako še bolj afirmirali kot izključni predstavnici slovenske manjšine v Avstriji.

Nedvomno je to kapital, s katerim bo manjšina krenila v svoj boj v prihodnjih volilnih mesecih in letih, pri čemer dobiva vse bolj opredeljene obrise tudi vprašanje samostojnega nastopa na teh volitvah. Prav solidarnost, ki so jo Slovenecem izkazali (žal še vedno premalo številni) nemško govoreči demokrati, je napotilo za to, da bo treba ta samostojni nastop v prihodnje razvijati tako, da bo zajel tudi nemško govoreče demokrate in da bo vprašanje protimanjšinskih sedmojuljskih zakonov postavil le kot del vprašanja širšega kršenja demokracije in pravice v tiste monopolijske oblasti, ki se skrivajo za fasado demokracije in institucij. Iz tega pa izhaja, da so tudi oblike tega samostojnega političnega nastopa (ki se je začel v hipu, ko so tri parlamentarne stranke podpisale sporazum na škodo slovenske manjšine v Avstriji) številne in segajo od samostojnih volilnih list do vplivanja na diferenciacijo znotraj političnih strank (pač glede na dejstvo, da sedmojuljske zakonodaje v resnici niso podpisale stranke v celoti, marveč njihovi vrhovi). Predvsem pa bosta morali osrednji organizaciji iz dneva v dan dokazovati, da s sedmojuljskimi zakoni obstoj slovenske manjšine v Avstriji ni zagotovljen, da z njimi sedmi člen ni izpolnjen in da je z njimi avstrijska demokracija krenila na nevarno pot, saj je očitno popustila pred silami, ki so Avstrijo nekoč že pripeljale do katastrofe.

Marjan Sedmak

Socialna varnost

Razblinjene nekdane utvare

Podpisana sta prva sporazuma o izvajanju osimskega sporazuma

Osimski sporazum, podpisan 10. novembra 1975 in ratificiran 3. marca 1977, določa razrešitev vrste neurejenih vprašanj med Italijo in Jugoslavijo. Državi jih morata rešiti s posebnimi sporazumi, s katerimi bo osimski sporazum, prvi otrok helsinške konference o varnosti in sodelovanju v Evropi, dokončno zaživel in odstranil zadnje pregrade, ki so ločevale sosedi tako rekoč skozi vse povojno obdobje.

Med temi je tudi nekaj odprtih zadev z območja nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja, predvsem nacionalizirane premoženja »esulov«, t. j. ljudi, ki so se izselili v Italijo, in obveznosti iz socialnega zavarovanja med 1. majem 1945 in 5. oktobrom 1956 na ozemlju nekdane cone B. Prav to vprašanje je bilo kot prvo iz osimskega sporazuma razrešeno na pogajanjih med jugoslovansko in italijansko delegacijo v Rimu od 5. do 7. decembra lani.

Kaj je ostalo spornega

Ko so med Jugoslavijo in Italijo po podpisu londonskega memoranduma o sporazumu (5. oktobra 1954) tekla pogajanja o sklenitvi konvencije o socialni varnosti, je italijanska stran vztrajala, naj bi iz konvencije izključili pravice iz socialnega zavarovanja, pridobljenimi pred 5. oktobrom 1956 na območju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja. Pač pa italijanska stran ni imela nič proti temu, da bi konvencija o socialni varnosti veljala tudi za obdobja zavarovanja, prebita v tem času na območju takratne cone A Svobodnega tržaškega ozemlja (torej v Trstu z bližnjico okolico). Ker je bila jugoslovanska stran zelo zainteresirana za konvencijo, je privolila v takšnočasno rešitev, ki je zapisana v 1. točki splošnega protokola h konvenciji o socialni varnosti, podpisan 14. novembra 1957 (konvencija je začela veljati 1. januarjem 1961). Te pravice naj bi državi »posebej« uredili.

Prva točka omenjenega splošnega protokola h konvenciji se takole glasi: »Določila konvencije ne zadevajo pravic, ki izvirajo iz zavarovalnih obdobij, dopoljenih pred 5. oktobrom 1956 na ozemlju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja (to je na ozemlju, na katero je bila po londonskem memorandumu z dne 5. oktobra 1954 razširjena jugoslovanska civilna uprava). Te pravice bosta obe državi posebej uredili.« Določilo zadeva nekdanja okraja Koper in Buje in tiste dele nekdane cone A Svobodnega tržaškega ozemlja, na katere je Jugoslavija razširila svoj civilno upravo po londonskem sporazumu. Za pravice iz socialnega zavarovanja, nastale pred 5. oktobrom 1956 na omenjenem ozemlju, torej niso veljale ugodnosti konvencije o socialni varnosti med obema državama: tako se na primer ta obdobja niso mogla sešteti z italijansko zavarovalno dobo za pridobitev pravic, ki jih vsebuje konvencija (zdravstveno zavarovanje, invalidsko in pokojninsko zavarovanje, zavarovanje za brezposelnost, družinski dodatki), dajatev iz socialnega zavarovanja ni bilo mogoče izplačevati (transferirati) v Italijo ipd. Skratka, zavarovalnici s temi zavarovalnimi obdobji so ostali brez varstva, ki ga sicer daje konvencija o socialni varnosti osebam, ki so prebile določena zavarovalna obdobja na območje ene ali druge države – podpisnice konvencije.

Prehodna ureditev

Čeravno je prva točka sklopnega protokola predvidela poseben sporazum med državama, ki naj bi dokončno uredil sporno vprašanje pravic iz obdobja 1945–56 na področju socialnega zavarovanja, sta si bili obe državi očitno edini, da od takšnega sporazuma v doglednem času ne bo prišlo. Zato sta – vsaka za svoje osebe – zagotovili socialno varnost glede pravic, izvirajočih iz kritičnega obdobja 1945–56 z internimi zakonskimi predpisi. Jugoslavija je priznala v jugoslovansko zavarovalno dobo tudi obdobja, ki so jih do 26. oktobra 1954

prebile v Italiji ali na zasednem ozemlju nekdane Svobodnega tržaškega ozemlja osebe, ki so postale jugoslovanski državljani ni po mirovni pogodbi z Italijo ali so bile v pravicah in dolžnostih izenačene z jugoslovanskimi državljani na podlagi memoranduma o soglasju o Svobodnem tržaškem ozemlju z dne 5. oktobra 1954. leta (136. člen temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju Ur. l. SFRJ št. 51/64). Italija pa je podobno rešila vprašanje za osebe, ki so se z območja nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja preselile v Italijo: zakon z dne 30. maja 1965 je namreč omogočil, da so te osebe lahko dokupile sporna zavarovalna obdobja z območja nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja tako, da so plačale za ta leta pripetke po najnižjih zavarovalnih osnovah in s tem lahko uporabile ta zavarovalna obdobja za pravice iz italijanskega pokojninskega in invalidskega zavarovanja.

Začasna rešitva sta se – kljub prizadevanjem predvsem jugoslovanske strani za dokončno rešitev spornega vprašanja – obdržala kar dvajset let, se pravi do ratifikacije osimskega sporazuma, ki je v svojem 5. členu ponudil tudi ureditev pravic iz kritičnega obdobja 1945–56 in s tem za vključitev tudi teh obdobij o konvenciji o socialni varnosti med obema državama. Hkrati je osimski sporazum v posebni prilogi (IX) predvidel tudi vse za prehodno obdobje, ki bo nujno nastopilo z dokončno ureditvijo spornega vprašanja.

Zagotovljene dotedanje pravice

Osimski sporazum se je dotaknil spornega vprašanja, ki ga obravnavamo v tem prispevku, v 5. členu, kjer piše: »Da bi bila urejena vprašanja s področja socialnega zavarovanja in pokojnin za osebe, omenjene v 3. členu te pogodbe (ta člen rešuje državljanstvo oseb, ki so bile dne 10. junija 1940 italijanski državljani in so imele stalno prebivališče na ozemlju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja – 21. člen mirovne pogodbe med Jugoslavijo in Italijo iz leta 1947 – opomba pisca), bosta strani po možnosti čimprej sklenili sporazum o vprašanjih, ki so splošnem protokolu z dne 14. novembra 1957. leta niso bila urejena s sporazumom, sklenjenim med njima istega dne. V ta namen bosta vladni začetki pogajanja v dveh mesecih, ko uveljavita to pogodbo. Dokler ne bo sklenjen sporazum, predviden v prvem odstavku tega člena, bo osebam, ki sedaj uživajo pravico do socialnega zavarovanja ali pokojnine in so zajete s 3. členom te pogodbe, zagotovljeno varstvo interesov, ki so predvideni v prilogi IX k tej pogodbi.« Naj navedemo še, kaj piše v prilogi IX, ki ima obliko identičnih pism med ministroma Rumorjem in Minicem: »V zvezi s 5. členom danes podpisane pogodbe mi je čast potrditi Vam, da sva se sporazumela o naslednjem: da bi zagotovili nepretrgana izplačila iz naslova socialnega zavarovanja in nepretrgano izplačevanje pokojnin, bosta obe str-

ni do uveljavitve bodočega sporazuma, ki je predviden v 5. členu, ravnali takole:

a) osebam, ki se bodo na podlagi 3. člena preselile na ozemlje druge strani, bo akontacije iz naslova socialnega zavarovanja in akontacije pokojnin izplačeval zavod za socialno zavarovanje tiste strani, na katere ozemlje se bodo preselile;

b) za osebe, na tistem delu ozemlja, omenjenem v 21. členu mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947, ki je v mejah Socialistične federativne republike Jugoslavije, do katerih imajo obveznosti italijanski zavodi za socialno zavarovanje, bodo ti zavodi pošiljali jugoslovanskim zavodom za socialno zavarovanje zneske, ki bodo ustrezali omenjenim obveznostim, zavodi jugoslovanskega socialnega zavarovanja pa bodo te izplačevali upravičencem;

c) za osebe na tistem delu ozemlja, omenjenega v 21. členu mirovne pogodbe z Italijo z dne 10. februarja 1947, ki je v mejah Republike Italije, do katerih imajo obveznosti jugoslovanski zavodi za socialno zavarovanje, bodo ti zavodi pošiljali italijanskim zavodom za socialno zavarovanje zneske, ki bodo ustrezali omenjenim obveznostim, zavodi italijanskega socialnega zavarovanja pa bodo te zneske izplačevali upravičencem.

Pismi torej zagotavljata dosedanje pravice upravičencem, ki živijo v obeh državah, za čas, dokler ne bi bilo vprašanje obveznosti iz socialnega zavarovanja v kritičnem obdobju 1945–56 na območju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja dokončno rešeno s posebnim sporazumom, predvidenim že leta 1957 v sklopnem protokolu k sporazumu o socialni varnosti med obema državama in ponovljenim v 5. točki osimskega sporazuma.

Tako sta se pooblaščenici delegaciji Jugoslavije in Italije, ki naj bi se začeli pogajati o rešitvi spornega vprašanja v duhu osimskega sporazuma, znašli pred dvojno nalogo:

1. sporazumeti se o socialnem zavarovanju in pokojninah ljudi, ki so v spornem obdobju 1945–1956 živeli na območju bivše cone B Svobodnega tržaškega ozemlja (5. točka osimskega sporazuma);

2. urediti nepretrgana izplačila v predhodnem obdobju za osebe, ki so se že ali se še bodo na podlagi pravic od opcije iz 3. člena osimskega sporazuma preselile v eno od držav-podpisnic sporazuma, ki jim bo morala na novo odmeriti pokojninske in invalidske dajatve po svojih internih predpisih (v smislu pism, t. j. priloge IX).

Ker je bil osimski sporazum ratificiran 3. aprila 1977 in je s tem dnem začel tudi dvi-mesečni rok iz 5. člena sporazuma, sta se delegaciji lotili dela in nalogo na dveh zasedanjih – prvem julija 1977 v Beogradu in drugem decembra 1977 v Rimu – tudi opravili.

Dokončna ureditev vprašanja

Pogajanja med delegacijama – jugoslovansko je vodil dr. Bojan Spicar, generalni sekretar Zveze skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja in Zveze skupnosti zdravstvenega zavarovanja Jugoslavije, italijansko pa veleposlanik Giovanni Vincenti Marreri – so bila zelo uspešna. Načelno odločitev so bile dosežene že v julijski fazi pogovorov v Beogradu. Tako sta za drugi del pogovorov v Rimu v začetku decembra ostala le preciziranje sprejetih načel in pravno-tehnična obdelava dveh sporazumov: izvedbenih predpisov za 5. člen osimskega sporazuma oziroma priloge IX k njemu.

Poglejmo najprej, kakšno načelno rešitev sta sprejeli delegaciji o obveznostih iz socialnega zavarovanja, nastalih 1945–56 na območju bivše cone B Svobodnega tržaškega ozemlja (5. točka osimskega sporazuma):

1. Sporazum o socialni varnosti med državama iz leta 1957 se razširi tudi na območje nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja, kar zadeva zavarovalna obdobja med 1. majem 1945 in 5. oktobrom 1956 (druga obdobja so bila že urejena z mirovno pogodbo oziroma s sporazumom o socialni varnosti).

2. Za osebe, ki so bile 3. aprila 1977 italijanski državljani, in prav tako za osebe, ki bodo izkoristile možnost preselitve na italijansko ozemlje po 3. točki osimskega sporazuma, prevzame obveznosti iz kritičnega obdobja na območju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja italijanski zavod.

3. Za osebe, ki so bile 3. aprila 1977 jugoslovanski državljani, in prav tako za osebe, ki bodo izkoristile možnost preselitve na jugoslovansko ozemlje po 3. točki osimskega sporazuma, prevzame obveznosti iz kritičnega obdobja na območju nekdane cone B Svobodnega tržaškega ozemlja jugoslovanski zavod.

4. Obe strani se odrekata kakršnimkoli odškodninam, ki bi mogle nastati iz uporabe tega sporazuma.

5. Sporazum se vključuje kot sestavni del v veljavni sporazum o socialni varnosti med državama.

Sporazum bo začel veljati, ko bosta obe strani obveščeni, da so bile urejene vse formalnosti, ki jih predvidevata zakonodaji držav glede ratifikacije meddržavnih sporazumov.

Drugi t. i. administrativni sporazum za priložo IX k osimskemu sporazumu ureja izplačila v prehodnem obdobju, dokler načelne rešitve iz prejšnjega sporazuma ne bodo uresničene, to pa takole:

1. osebam, ki se bodo preselile iz ene države-podpisnice sporazuma v drugo, bo izplačeval dajatve iz naslova socialnega zavarovanja in pokojnine v obliki akontacije, na zahtevo zavarovanca zavod za socialno zavarovanje države, na območje katere se bo oseba preselila;

2. akontacije bodo zavodi izplačevali po tečaju, veljavnem na dan, ko je bil izdan nalog za izplačilo, in sicer periodično po pravnih predpisih države, kamor se je oseba preselila;

3. pristojni zavod, ki izplačuje akontacije, bo obvestil zavod druge države o začetku izplačevanja akontacije; nadomestila za izplačane akontacije bodo opravljali enkrat na leto;

4. osebam, ki živijo na območju bivših con A in B Svobodnega tržaškega ozemlja, bodo jugoslovanski oziroma italijanski zavodi za socialno zavarovanje izplačevali dolžne dajatve preko ustreznega zavoda druge države-podpisnice sporazuma, za ta izplačila bodo veljala določila obstoječega administrativnega sporazuma k sporazumu o socialni varnosti iz leta 1957.

Ta administrativni sporazum, podpisan v Rimu 7. decembra 1977, bo prenehal veljati, ko bo začel veljati sporazum iz 5. člena osimskega sporazuma, se pravi takrat, ko se bo izteklo prehodno obdobje, predvideno za ratifikacijo sporazuma po 5. členu osimskega sporazuma.

★

K čisto osebnemu doživlju rimskih pogovorov (pisec je bil član jugoslovanske delegacije) bi pripomnil, da so osimski sporazumi prav gotovo ugodno vplivali na ozračje, v katerem sta delali delegaciji. Bilo je, kakor bi odpadla več kot tridesetletna mora, ki je zastrupljala odnos med usodno povezanimi sosedama, da nista mogli najti skupnega jezika v prid držav in prebivalcev. Nobenih napetosti, nobenih skritih ozadij, ki so prevalela včasih stike med obema državama, ni bilo. Ni čudno: osimski sporazum je razblinil utvare, da bi bilo soglasje o Svobodnem tržaškem ozemlju, zapisano v londonskem memorandumu, vendarle še na ta ali oni način mogoče ovreči in iztržiti morda še kakšno večjo ali manjšo koncesijo. V takšnem vzdušju sta delegaciji na pogajanjih v Rimu velikodušno dali drug drugu nekaj koncesij, na katere v prejšnjem ozračju ne bi bilo mogoče niti misliti.

S tema sporazumoma je zaprtto poglavje določila osimskega sporazuma, posvečeno vprašanju socialne varnosti. Pri tem je pomembno, da je jugoslovanski delegaciji uspelo, v celoti uveljaviti izhodišča, ki jih je dobila za pogajanja od zveznega izvršnega sveta. Ob podpisu teh prvih sporazumov, ki jih predvideva Osimo, naj zavezimo samo še: vivant sequentes!

Lev Svetek

Jugoslavija v očeh drugih

Unità o Kardeljevi knjigi, demokraciji in nacionalnem vprašanju

BEOGRAD - Smernice razvoja jugoslovskega sistema na temelju socialističnega samoupravljanja...

Edvard Kardelj izhaja iz dejstva, da »si socializma ni mogoče predstavljati brez demokracije«...

Sistem delegacij in delegatov (ki je zamenjal klasičnega parlamentarnega) je začel veljati leta 1974...

Za uresničenje teh ciljev gredo prizadevanja v dveh smereh. V prvi vrsti je treba storiti vse potrebno za uspešnejše delovanje jugoslovskega političnega sistema...

jo močni izviri birokratizma in tehnokratizma, da je naša administracija zapletena in zaradi tega podvržena birokratizmu...

V skladu s Kardeljevo mislijo je treba obogatiti demokracijo temelje jugoslovskega političnega sistema...

bo treba v prihodnosti »kritično ugotoviti in proučiti vzroke nekega razmaka med deklariranimi in v ustavo določenimi demokracijskimi načeli na eni ter našo družbeno in politično prakso na drugi strani«.

Obstajajo tudi druge »negativne tendence«, ki jih jugoslovski voditelj odkriva pri tistih, ki vidijo rešitev vseh problemov v spontanosti in zavzemanju sovražno stališča zlasti do zveze komunistov.

je treba zavrniti. Proti takim tendencam se je treba po Kardeljevem mnenju bojevati z metodami, s katerimi zveza komunistov ne bi smela intervenirati kot sila, ki se vsiljuje v družbene odločitve, temveč kot faktor, ki se v demokracijskih pogojih, kakršne je naša družba ustvarila, bojuje za socialistične, samoupravne in napredne rešitve«.

Debata o demokracijskih svoboščinah, kakor vidimo, poteka v okvirih zgodovinskega izkustva jugoslovskega socializma. Razen tega ne smemo pozabiti, da se dogaja v državi za zapleteno nacionalno in državno strukturo.

ma avtonomnima pokrajina Vojvodino in Kosovu, Crne gore in Makedonije. Glavni jeziki so štiri: slovenski, hrvaški, srbski in makedonski. Vere so tri: katoliška, pravoslavna in muslimanska.

Nazivlje globokim spremembam, ki so v zadnjih tridesetih letih spremenile obličje Jugoslavije, je očito, da so problemi, ki se jih je treba lotiti in rešiti, težavni spriče te skupnosti narodov z najrazličnejšimi zgodovinskimi tradicijami (ne pozabimo, da je v severnem delu dežele prevladoval habsburški vpliv, medtem ko je na jugu prišlo do turške okupacije, ki je trajala pet stoletij).

nacionalističnih tendenc, in to v državi, v kateri se je nacionalizem (dejansko nacionalizem v službi tujih interesov) izživljal tako divje med osvobodilno vojno, ko so bili »četniki« v Srbiji, »ustaše« na Hrvaškem, in »domobranci« v Sloveniji.

Ko je Tito nedavno govoril ob dnevu JLA, je rekel, da ne gre samo za to, da bi odstranili »rak nacionalizma« v družbi, ampak da mora biti človek buden in preprečiti, da bi se kaj podobnega zgodilo v armadi.

Dragoslav Marković, predsednik SR Srbije, je izjavil, da »ni mogoče trditi, da se v teh zadnjih časih v Jugoslaviji govori o nacionalizmu. O njem govorimo nenehno, ker zahteva to od nas večnacionalna država.«

V zadnjih časih je prišlo v Srbijo do pojavov, mimo katerih ni bilo mogoče iti in je bilo treba nanje odgovoriti. Gre za govor, ki ga je imel prof. Dobrica Čosić v srbski akademiji znanosti. Pri rekonstrukciji preteklih dogodkov je Čosić šel tako daleč, da je poskusil upravičiti »četnike« z »ustaše«. V drugem primeru nastopa Tanasije Mladenović, ki v nedavno objavljeni pesmi poveličuje nacionalizem. Ni naključje, da sta se tako Čosićev govor kot Mladenovičeva poezija znašla na straneh tiska fašistične emigracije v Londonu.

Jugoslavija preživlja zdaj trenutek, ki je pomemben za njeno prihodnost. To je razgibana družba. Iskanje novih, trdnih, ravnotežij je treba meriti za daljnosežnimi problemi. Tem problemom je posvečeno javno razmišljanje, ki zasluži vsoto pozornosti.

Silvano Goruppi

(Unità, 23. januarja 1978)

Bližnji vzhod

Huda preskušnja za Palestince

Zapleten položaj palestinskega gibanja po Sadatovih pobudah - toda ključni elementi njihove pozicije ostali neomajani

Po Sadatovem sobotnem govoru v egiptovskem parlamentu je visok funkcionar informacijskega oddelka Palestinske osvobodilne organizacije v Bejrutu Jaser Abd Rabo izjavil, da Sadatov govor dokazuje, da je egiptovski predsednik voljen postati orodje v rokah Američanov proti osvobodilnim gibanjem v Afriki in na Bliznjem vzhodu...

mi« palestinskimi organizacijami. V celoti pa so bila egiptovska stališča vedno blizu strategiji »zmernega« vodstva PLO z Jaserjem Arafatom na čelu.

Glavnina palestinskega gibanja, ki vidi prihodnost samo v neodvisni poziciji Palestinec tudi glede na arabske države, je vedno poskušala vzdrževati čim bolj natanko odmerjeno ravnatežje v arabskem svetu in Egipt je bil od nekdanj pamemben element tega ravnatežja. Arafat in njegovi somišljeniki so se vedno zavzeli za sodelovanje med Damaskom in Kairo, vsaj strateško gledano, in sicer iz različnih razlogov. Predvsem je ta zveza najbolj logična in tudi edina realna os, na kateri lahko počiva enotnost arabske fronte v konfliktu z Izraelom. Drugič, PLO se ne želi opirati preveč izrazito na eno samo državo; gotovo tudi ne na Sirijo, ki si je v zadnjih letih že tako pridobila

sli o samostojni palestinski državi in se bolj ogrevalo za to, da bi bila palestinska država tvorba vključena v večjo enoto, ki bi zajemala morda Sirijo, Jordanijo, Palestino in mogoče tudi Libanon.

In naposled je bil Egipt večkrat dobrodošel posrednik in protitež v hudih in krvavih preskušnjah, ki so doletele Palestinec v zadnjih osmih letih, od Jordanije do Libanona.

Verjetno je v vsem tem treba iskati vzroke, ki so Palestincem ali vsaj nekaterim njihovim voditeljem sprva narekovali previdnost v ocenjevanju Sadatove odločitve, da porušijo psihološki zid in se sestane z Izraelci v levjem brlogu. Zdi se, da je nekako tako razmišljal tudi Jaser Arafat, ki je bil sicer prisoten v egiptovski skupščini, ko je Sadat napovedal obisk v Jeruzalemu, a je trajalo

vseh pomembnejših palestinskih organizacij - Ljudske fronte za osvoboditev Palestine krščenega zdravnika dr. Georgesa Habaša, ki je od nekdanj nasprotnol politični rešitvi krize, Ljudska demokracijska fronta za osvoboditev Palestine jordanjskega marksista-leninista Najafa Havaatmeja, najbolj »radikalno krilo« PLO, potem Saika nekdanjega sirskega častnika Zuhajra Mohsena, organizacija, ki je zelo blizu Damasku, in nazadnje tudi Abu Ijad, vodja radikalnega krila Arafatovega Al Fataha. Vsi po vrsti so obsodili Sadatovo iniciativo.

Novo razmerje sil, ki se je tako ustvarilo v teh dneh, je bilo videti najbolj realno v začetku decembra v Tripoliju, kjer so se na tako imenovanem »protisadatovskem vrhu« zbrali predstavniki Libije, Iraka, Sirije, Alžirije, Južnega Jemena in Palestinec. Čeprav so Iranci srečanje zapustili, ker so se jim zdelo za večino sprejemljiva stališča preveč kompromisarska, pa je bilo v Tripoliju najmočnejše slišati glas tistih, ki so ne samo obsodili Sadata, ampak tudi v bistvu zavračali vsakršno možnost pogajanj z Izraelom. To je bil tisti skupni imenovalec, ki je bil podlaga za palestinsko »noč sprav« ob koncu srečanja, spravne med »Arafatovo« PLO in »Habašev« fronto zavračanja.

Nihče pa si ni delal utvar, ne glede spravne ne glede splošnega položaja Palestinec v novem razmerju sil na Bliznjem vzhodu. Sadat ni kazal nobenega namena, da bi se odrekel svojih pobud - nasprotno, brez obotavljanja je pretrgal diplomatske odnose z vsemi državami, ki so se udeležile srečanja v Tripoliju - razen s Palestinci. Saudska Arabija in Jordanija sta molčali, a zdelo se je, da bolj podpirata Sadata kot pa njegove nasprotnike. Palestinci so se bili prisiljeni tesneje povezati s Sirijo in z Libijo, ki z vidika PLO nista najbolj prijetna zaveznika. »Nova fronta zavračanja« ni imela sredstev, da bi uveljavljala politiko, za katero se je deklarativno odločila. »Nova Sadatova politika do Izraela nam vsiljuje zavzevanje, ki se ga najbolj bojimo,« je v tem trenutku izjavil eden izmed voditeljev PLO nekemu tujemu dopisniku. »Praktično nismo bili še nikoli v tako nevarnem položaju. Na eni in drugi strani preži na nas smrt: Sirija nas lahko fizično iztrebi; Egipt pa nas lahko uniči politično...«

Izjava, ki zelo plastično ilustrira razpoloženo, je bilo v začetku decembra, kolikor je mogoče sklepate po vestih iz raznih virov, precej razširjeno v palestinskih krogih.

Toda po prvem pretresu se je položaj začel počasi, a vendar opazno spreminjati, in sicer v korist Palestinec. Pogajanja med Egiptom in Izraelom so se zavlekle, Sadat je izgubil pogajalni zagon in v premoreu, ki je nastal, se je jasneje pokazalo razmerje sil v arabskem svetu. Nasprotni Sadatove pobude so izkoristili predniki za tesnejše medsebojno povezovanje kakor tudi za utrditev in obnovitev ponekod že malo razrahljanih vezi s Sovjetsko zvezo, ki je od vsega začetka Sadata brezkompromisno obsojala.

Brž se je tudi pokazalo, da je Sadat prisiljen v pogajanjih z Izraelom odločilno igrati tudi na palestinsko karto, pa čeprav brez PLO. Jasno pa se je tudi potrdilo, da tako v arabski kot tudi v svetovni javnosti prevladuje mnenje, da si globalne rešitve krize na Bliznjem vzhodu ni mogoče zamisljati brez priznanja palestinskih pravic. Tega menja so tudi mnogi komentatorji pa tudi uradni-analitiški celo v tistih državah, ki so sicer javno izražale spoštovanje do Sadatove drzne poteze.

Palestince je danes približno 3,5 milijona. Na zasedenem zahodnem bregu Jordana jih živi 750.000, v Gazi 400.000, v Jordaniji milijon, v Libanonu 400.000, v Izraelu 400.000, v Siriji 200.000, v Kuvajtu 180.000, v Egiptu 35.000, v Saudski Arabiji 20.000, v Iraku 18.000, v državah Perzijskega zaliva 15.000 in prav toliko v Libiji.

Ko se je z ustanovitvijo izraelske države leta 1948 končal židovski eksodus, se je palestinski pričel. V prvi vojni med arabskimi državami in Izraelom je zbežalo z ozemlja današnjega Izraela v arabske države 580.000 beguncev, le 160.000 Palestinec je ostalo na svojih domovih. Armada beguncev se je naselila zvečinoma na taboriščih v Jordaniji, Siriji in Libanonu in je postala jedro gibanja za uveljavitev palestinskih nacionalnih pravic.

Vse do junijske vojne leta 1967 je bilo palestinsko gibanje slabokrvno in pod vplivom raznih arabskih režimov. Šele po tej vojni se je prebilo v osrednje organizacija »Al Fataha«, ki je vnesla v Palestinsko osvobodilno organizacijo (PLO) novega duha in nove metode dela. Oprala se je na obožen boj in na politično akcijo za pridobitev nacionalnih pravic.

Dolga leta so bili Palestinci v svetu obravnavani zgolj kot begunci. Šele v začetku sedemdesetih let se je začela bistro uveljavljati prepričanje, da gre v bistvu za narod, ki mu je treba priznati nacionalne pravice. Šele leta 1974 je generalna skupščina OZN sprejela resolucijo, ki priznava legitimost teh zahtev, medtem ko znamenita resolucija varnostnega sveta št. 242 iz novembra 1967 govori zgolj o »problemu beguncev«. Danes velika večina držav priznava palestinskemu ljudstvu nacionalne pravice in sodi, da je uveljavitev teh pravic eden od bistvenih pogojev za mir na Bliznjem vzhodu.

Slej ko prej ostaja temeljni element analize dejstvo, da arabsko-izraelski konflikt iz osnovi izvira iz nasprotij med židovskimi in palestinskimi nacionalnimi aspiracijami. Židovske so se materialno uveljavile v izraelski državi, ki je postala za Žide tudi psihološka in čistvena kompenzacija za strahote, ki so jih doživljali v zgodovini. Toda svoje težnje so uresničili tragično na račun Palestinec, ki niso izgubili samo možnosti ustvariti državo na nacionalnem ozemlju, marveč so mnogi izmed njih morali to ozemlje celo zapustiti in tam pustiti svoje premoženje.

V času, ko na svetu lahko že na prste preštejemo odvisna ozemlja in narode, postaja tedaj bolj očiten imperativ v analizah krize na Bliznjem vzhodu, da mora bistveni sestavni element vsakršne celovite rešitve to, da dobe Palestinci možnost, ustvariti si svojo državo vsaj na delu svojega nacionalnega ozemlja in dobiti tudi vsaj posredno nadomestilo za izgubljeno imetje. To je prepričanje, ki ga danes deli tudi Sadat, tudi Američani in - kar je morda v tem trenutku najpomembnejše - tudi saudski dvor.

Neki saudski list, ki običajno odseva stališča dvora, je nedavno ocenjeval ameriško politiko v tem smislu, da bi bilo bolje, če bi se Carter zavzel za take ukrepe in dogovo-

re, ki bi lahko premaknili krizo z mrtev točke, ne pa da dopoveduje Arabcem, kako Palestinci niso sposobni upravljati sami s seboj. In slišati je, da so v Riadu Carterju jasno povedali, da podpirajo palestinske zahteve in da - kar je v tem trenutku spet zelo značilno in pomembljivo - podpirajo in priznavajo legitimost PLO kot edinega zakonitega predstavnika Palestinec, v skladu s sklepi arabskega vrha v Rabatu oktobra 1974. Stališče, ki so ga Saudjici, kot se je zvedelo, posredovali tudi alžirskemu predsedniku Bumedienu, ko je bil za Carterjem na obisku v Riadu.

Uvideti je, da Bumedienova platforma najbolj ustreza tudi Palestincem, saj je očito, da poskušata alžirski predsednik poiskati skupna stališča, ki bi bila sprejemljiva za čim več arabskih držav; gotovo je, da gre za okvir, ki naj bi bil širši od »antisadatovskega vrha« v Tripoliju.

Položaj pa je za Palestinec kljub temu še vedno zelo zapleten in poln negotovosti. Kot stranski učinek novega položaja se ponovno kaže pritisak libanonske desnice, ki bi rada znova izzvala protipalestinsko razpoloženo v državi in Palestinec izrinila iz Libanona. Predvsem pa vse inačice predlogov o ureditvi palestinskega vprašanja, ki jih niti ne kaže naštevati, ker je njihova usoda tako negotova, dosledno implicitno ali eksplicitno ne upoštevajo Palestinec osvobodilne organizacije. Sadat, Begin in tudi Carter - ali Brzezinski - računajo, kot se zdi, predvsem na »župane z zahodnega brega Jordana«, na »zmerne Palestinec«, na »palestinske Arabe iz Judeje in Samarije«, skratka, na vse prej kot na PLO. Kolikor je mogoče spremljati položaj na zasedenih ozemljih, kjer so v zadnjih tednih v neposrednih okoliščinah izgubile življenje tri palestinske osebnosti, naklonjene sodelovanju z Izraelci, pa lahko sklepamo, da tamkajšnji Palestinci sicer mislijo, da miru ne bi smeli sklepati brez njih, a če bi bilo treba dati prednost eni sami komponenti, po tem bi jih večina raje delegirala svoja pooblastila PLO, kot pa da bi se spustili v konfrontacijo z njjo.

Ne glede na to pa poskušajo PLO parirati morebitni psihološki učinek novih predlogov. Ameriški kongresman Paul Findley je nedavno po pogovoru z Arafatom izjavil, da mu je palestinski voditelj zaupal, da ne bi imel ničelne prisotnosti mednarodnih sil na ozemlju palestinske države v prvih nekaj letih njenega obstoja. Arafat naj bi bil namignil, da bi bile te čete lahko iz petih držav, stalnih članic varnostnega sveta OZN. Na drugi strani pa je Abu Ijad zadržal in intervjuju nekemu bejrutskemu častniku, da »oni (Američani) vedo, da ni nismo komunisti in da ne bomo pripeljali v naše območje in Sovjetov ne kogarkoli drugega... Palestinska država bo odprta proti vsemu svetu...«

Očitno je, da si Palestinci, v celoti gledano, ne obetajo ničesar dobrega od egiptovsko-izraelskih pogajanj. Pač pa je gotovo, da se zaradi tega v vodstvu PLO niso odrekli prepričanju, da je politična rešitev edina realna pot do miru na Bliznjem vzhodu, čeprav se je v zadnjem času okrepilo stališče tistih, ki niso tega mnenja. Gotovo je, da bodo položaj in stališča Palestinec v prihodnje odvisni od nadaljnje razvoja dogodkov na Bliznjem vzhodu. Toda ne Sadat ne Begin ne Carter ne morejo mimo njih - to se je zdej znovo pokazalo in to je nanje dragoceno spoznanje v tem času hude preskušnje.

Andrej Novak

Karkoli ukrene Egipt, je za Palestinec vedno bilo in je še vedno zelo pomembno, ne glede na to, da so bili egiptovsko-palestinski odnosi v Sadatovem obdobju neredko zelo napeti, ker velja še posebej za odnose med Kairo in nekaterimi bolj »radikalni-

močnejši vpliv v palestinskem gibanju, kot bi bilo večini Palestinec všeč, in to na način, ki jim je ostal kot grenek spomin med grenkimi spomini na državljansko vojno v Libanonu. Mnogi Palestinci so tudi prepričani, da v Damasku zaradi panarabske ideologije Baasa niso naklonjeni zami-

precej dni, preden se je njegov molk umaknil dvoumnim izjavam, te pa nazadnje kategorično obsodil. Šele ko je Sadata ostro napadla že vrsta arabskih držav, se je uradno oglašilo, in to kritično, tudi vodstvo PLO. To pa ne pomeni, da so Palestinci dotlej molčali. Oglasili so se predstavniki

»Tovariš Ceausescu je opozoril na teme, o katerih smo se pogovarjali. Danes smo predvsem izrazili obojestransko zaskrbljenost nad današnjo mednarodno situacijo, ki je vse slabša in slabša. Razmere so najtežje na Bliznjem vzhodu in zelo mi je ljubo, da sem danes lahko znova slišal tisto, kar je tovariš Ceausescu rekel o tem, kako bi bilo treba reševati krizo na Bliznjem vzhodu. Lahko rečem, da tudi mi mislimo enako, naše mnenje pa je bilo sicer zmeraj tako - Izrael se mora umakniti z arabskega ozemlja, ki ga je zasedel v svojih naprednih podvigih... Posebej želimo poudariti, da ne more biti miru in reševanja krize na Bliznjem vzhodu brez rešitve palestinskega vprašanja, kajti Palestinci imajo pravico do svoje države in svoje vlade.

Po drugi strani pa prav tako nihče ne more sanjariti o nekakšnem metanju Izraela v morje. Izrael obstaja kot realno dejstvo, to je država, ki živi že toliko let, ki jo priznavajo Združeni narodi in je članica OZN. Tudi to je treba upoštevati. Vsako drugačno stališče bi bilo nerealno. Zato bi obstoj Izraela kot države morali priznati vsi, tudi arabske države, toda po drugi strani mora Izrael realno ocenjevati arabske države. Kot član OZN mora spoštovati resolucije, ki jih je ta organizacija sprejela...

Potemtakem ima Izrael nedvomno pravico do obstoja. Toda zapustiti mora območje, ki ga je zasedel s silo. Tudi ta problem je treba že enkrat rešiti - vendar po mirni poti in ne več z vojno - da bi se tako ustvarili boljši odnosi med arabskimi državami in Izraelom, kar bo koristilo tako enim kot drugim, pa tudi mnogo širše.

Naša želja je tudi, da bi se odnosi med samimi arabskimi državami - ti odnosi so bili doslej zelo slabi - popravili, da bi se Arabci ponovno združili na osnovi znanih načel reševanja bližnjevzhodne krize.«

(Predsednik Tito v zdravnici med obiskom v Romuniji, 4. decembra 1977)

belo mleko

Azat Abdullin je znan sodobni baškirski pisatelj, pisec dram in proze. Piše v baškirščini in ruščini. Živi sicer v Moskvi, toda s svojo ožjo domovino je intimno globoko povezan. Že nekajkrat je bil v Sloveniji. Pričujoče besedilo je odlomek iz istoimenske povesti, ki je izšla leta 1976.

Sedel je zdaj obrnjen h gorskim slemenom, kot da so to njegova pretekla leta. Vsako posebej je lahko razpoznal. Bližnja so bila široka, s senčnatimi vseki in strmimi prepadi, potem so postala ozka, se znova razpotegnala, nato pa so se zlivala v eno in se zgubljala v nič.

Med njimi se je ločilo šesto sleme. Najbolj priskutno. Tisto nepozabno leto se je število molznic v sovhozu povečalo in so ga vzeli med živinorejce; nadejali so se telet.

Teleta so prihajala na svet slabotna in so pogosto obolevala. Komaj se mu je posrečilo, jih majhenkno spraviti k sebi, že so mu jih odvzeli in popolnili čredo s slabimi. Ni bil nestrpen; mislil si je: »Bo že tako prav za sovhoz, ne pa za tega ali onega posameznika.«

Kmalu je začutil, da ga priganjajo, naj hiti. Priganjali so ga, naj bi vzel nove in nove skupine komaj rojenih telet. Dela se je loteval z vso spretnostjo in vztrajnostjo. Toda to mu ni prineslo zadoščenja: teleta, ki so si pri njem opomogla, so v drugih rokah potem spet začela hirati. Nekaj ni bilo v redu že na samem začetku.

Ni pa mogel delati kar tjavdan – saj je moral opravičiti nedaven uspeh. Pomislil je: »Ali pri tem opravilu le s trudom kaj dosežeš ali pa ga jaz premolet temeljito poznam.« Kar naprej pa so ga silili, naj hiti...

Zgodilo se je, da je po radiu slišal oddajo o akademiku Koroljovu. Zdaj ga je v hipu obšla misel, ki jo je izrazil učenjak: če narediš hitro in slabo, se bo kmalu pozabilo, da si napravil hitro, poznalo pa se bo, da si storil slabo. Če pa delaš počasi in temeljito, bo pozabljeno, da si delal počasi, pred očmi pa bo ostalo, da si naredil dobro...

Kakor da so se mu tedaj odstrle oči. Vendar takšnih misli ne gre sprejemati s hladnim srcem. Velike misli niso tiste, ki prinašajo zadovoljstvo razumu, ampak tiste, ki te napolnijo s pozivljivo močjo in ki te spodbujajo: »Pojdi!«

Ko je tako sedel pred sprejemnikom, je mahoma razločno zagledal s soncem oblite gorske hrbte, nebesno sinjino in čredo tolste živine, sam pa je stal na vrhu vzpetine in se samemu sebi zdel ne le pastir, temveč tudi zaščitnik in zdravnik vsega teletčjega občestva. Pa se je temu iz vsega srca nasmejal.

Toda eno se pravi hoteti – drugo pa moči. S silo ne dosežeš ničesar. Tu je potrebno potrpljenje. Pa vztrajnost.

Začel se je posvetovati s starimi. Vračal se je k izkušnjam prednikov, k njihovim razmišljanjem, ki so tako zlahka zašla v pozabo. Njegovim nagljenjem pa so bila po godu.

Ko je vse to pridral k svojim prizadevanjem in izkušnjam, je Privičnega izzval z drznim predlogom:

– Do jeseni bom sam vzrejale teleta.
– Kje si pa še kaj takega videl? – mu je oponesel živinorejski tehnik: – Ko teleta odrasajo, jim je v vsakem obdobju potreben drug strokovnjak. Ti to ni jasno?
– Strokovnjak za obdobje... – Zasmejal se je kakor otrok.
– Strokovnjak za teleta, to že razumem. Ampak strokovnjak za obdobja... Ha, že dolgo se nisem tako zabaval. Zato pa teleta tudi propadajo, ker so zdaj tu zdaj tam in se odgovornost vali z enega na drugega.

Torej je začel na svoje. Teleta so se že rano dvignila in ga čakala. Napojil jih je s toplim mlekom in ga v vsakemu podobikal. Če je mleka še kaj ostalo, je, kadar ni bil pri volji, povprašal: »No, kdo pa bi rad bil bolj nevaležen?« Teleta so se zgubljeno prestopala na mestu, se

ogledovala med sabo in pogledovala nanj. Kadar pa je bil razpoložen, jim je prigovarjal: »No, katero je lepše?« Pa so se v hipu prirnila k njemu, se gnetla in trla drugo ob drugo ter mu lizala roke. Vsem je bilo dobro in prijetno.

Ko je prišla pomlad, jih je odvedel v stepo, na griče, ki so se lesketali v zelenju, sam pa je pohitel k samotni beli brezi, tako prijateljski in razumevajoči, jo objel in si dolgo trl lice ob njeno deblo.

Jarko sonce je ožarjalo belo drevo in živobarvno zelenje. Ta belina, ta sinjina in ta zelenina so mu potem še dolgo stopale pred oči.

Vedel je, da so se celo na moč izpite krave, ki se jim je koža na pomlad že povesila v gubah, takoj prerodile, kakor hitro so prišle v stepo.

Toda ta teleta so se ne oziraje se na to, da jim je natančno določal, kdaj naj se pojijo in kdaj naj si počijejo, ter jih na vse načine negoval in skrbel zanje, počasi redila in rasla.

»Kako to? Kaj bi bilo treba še storiti?« – si je belil glavo pa ni našel odgovora. V delo je vložil vse napore, vse srce. Ko pa je prišla jesen in so teleta stehali, se je od sramu in nevolje malone razjokal.

»Toliko truda sem vložil, toliko skrbel – pa vse zaman... Naj se pes obesi! – si je tedaj dejal. Mislil si si, da poznaš živino in da bo šlo kar vse po tvoje, če se ti le zahoče.« Pa se mu je utrnul nov smisel v tem stavku: ni toliko umen tisti živinorejec, ki dobro pase, ampak tisti, ki čaka na dobro prirejo... »Toda od kod neki dobra prireja?« ... Od rane telitve – kaj pa drugega! Ta misel ga je prvi hip osupnila. To je vtegnano zadeva – zgodnje pripušanje... »Premaknil naj bi čas telitve! Da bi se teleta spočela že spomlad... ko je materino telo polno ugodnih sokov medečega cvetja in raznih soli... ko je v njej od sonca in gorskega zraka kri vsa gosta. Pa premakni mo! To je torej tedaj sklenil.

Vse leto je bilo potem v pričakovanju.

Tisto leto, – to je peto gorsko sleme – je bilo nemara najbolj veselo in vznemirljivo. Sredi marca se je razbesnelo grmenje in prineslo tople plohe. V enem tednu je pobralo sneg. Hribi so mamljivo zazeleneli. Nastopila je zgodnja pomlad.

Znova je odgnal teleta na letno pašo. Zraven se je pasla čreda krav. Ob vznožju hribov je odganjalo živobarvno drobno cvetje. Dnevi so vztrajali v jasni in svetlebi. Tako blizu in tako lepa je bila nebesna širjava.

V bregu je lenobno postopal plemenski bik, prava grdoba z obročkoma v gobcu. Kadar je v čredi dober bik – so krave mirne, prijetno krotke in dajejo obilo mleka; če pa je slab – ni hujšega: krave so tedaj razdražljive, na paši pa lenobne in zateglo mukajo; zlasti pa je hudo teličkom, ko se občutki mater prenašajo nanje.

Zato je dober bik v čredi pastirjev pomočnik, celo njegov zaveznik. Toda ta bik je poznal svojo vrednost. Kilj-dibaj pa je že hitel: čas je priganjal. Pristopil je k biku in ga poprosil: »No, tovariš!« Ta pa ga je ošinil s pogledom, čes vem, vem... daj mi, da si malo oddahnem – in se zastrmel v daljo. »Da bi te!...« – ga je ozmerjal Kilj-dibaj, potem pa se je omečil: »Kaj se jeziš? Saj ni veliko dela...«

Ko je naposled bik prošnjam ugodil, je Kilj-dibaj začutil, kako se mu je hrbet od vznemirjenja kar navlažil, ko si je zapisal: »Rjavka: čas telitve sredi decembra.« Vse je storil, da bi bila prireja tam v novembru ali decembru.

Pa se je približal november, prepreden s kljubovalno meglo. Zdaj je živel v nenehnem pričakovanju in vznemirjenju: kaj bo, kako se bo izteklo, ali ne bodo teleta poginila zaradi mrzeta in ali ne bo tako zgodnja telitve prinesla nesreče?

Saj se še pri nikomer v sovhozu krave niso telile tako rano, na samem začetku zime. Ljudje niso šli na to. Kajti to je tvegano, zahteva obilno krmo v jasnih in gorak hlev. Obložil je vsa vrata v telčiji staji, jih opazil s polstjo, zamenjal nagnite deske na stropu, zadelal vse kotičke, koder je vdiral hlad, pobelil zidove, se oslrbel z dobro presušeno slamo za nasteljo in pregledal streho, da ne bi kje pronicala snežnica ali dež. Delo, izmučenost – na to je bil pripravljen. Toda vseh prizadevanj ti ne krona vedno uspeh.

To je že vedel. Zato se je v njegove kretnje in govornjenje vtrivala nepotrpežljivost, celo razdraženost.

Gibek, neugnan veter pa se je že vrtinčil znad zemlje v nebo, pripogibale so se drevesne krošnje, po pobočjih je ležal sneg in prek gorskih grebenov se je nemirno kadilo.

In glej, ko se je vse predalo belini snežnega meteža, je prišlo tisto, kar je pričakoval. Blago je začelo v porodnih bolečinah. Zasepnil je in se napel: »Naš dan! Vse leto sem ga čakal. No, ljube moje...«

Pa se je vendar začelo. Vrgel se je k vsakemu teličku, zlatenkastemu, sinjesivemu, ga postavil na noge in ga natančno pogledoval. Telček je odprl oči, razkročil noge, se stegoval k materi, ona pa je silila vanj in ga hotela ljubkovati. V tem pa je, ne da bi si drznil pogledati v njene oči, ki so se navzemale miro, iztrgal telčka materi.

Zalostna je bila misel na to. Tedaj pa se je spomnil na slemena, ki so bila kot ogledalo let.

Vsakokrat, ko je zagledal novega telčka, velikega, takega živahnega in lepega, se je prerodil. Ko ga je zahotal v ovčji kožuh in vzdignil kakor otroka, ga je v snežnem metežu nesel k sebi in telčijo stajo.

Vedel je že – res je sicer sprva le čutil in slutil, pa nikakor ni mogel verjeti, potem pa je v knjigah našel na znanstvenikovo misel, ki je mahoma potrdila njegovo slutnjo – da zapusti živo bitje, ki ga novorojeni vidi v prvih urah po prihodu na svet, v njem neizbrisno sled, tu pa tam za vse življenje. Pomembno je prav prvo živo bitje, ki ga zagleda, in njegova dobrohotna, ljubkovalna krétnja.

Zato se je torej odločil, mladiča ločiti od matere, ga spraviti na noge pri pečici, ki je žarela od žerjavice. In začel ga je božati in ljubkovati. Ljubeznosti pa je imel za vse na pretek.

Mar se ne skriva smisel živinorejskega poklica v tem, da poznaš to skrivnost in da si ves nežen ob šibkosti teh neboljnih, preprostitih bitij?

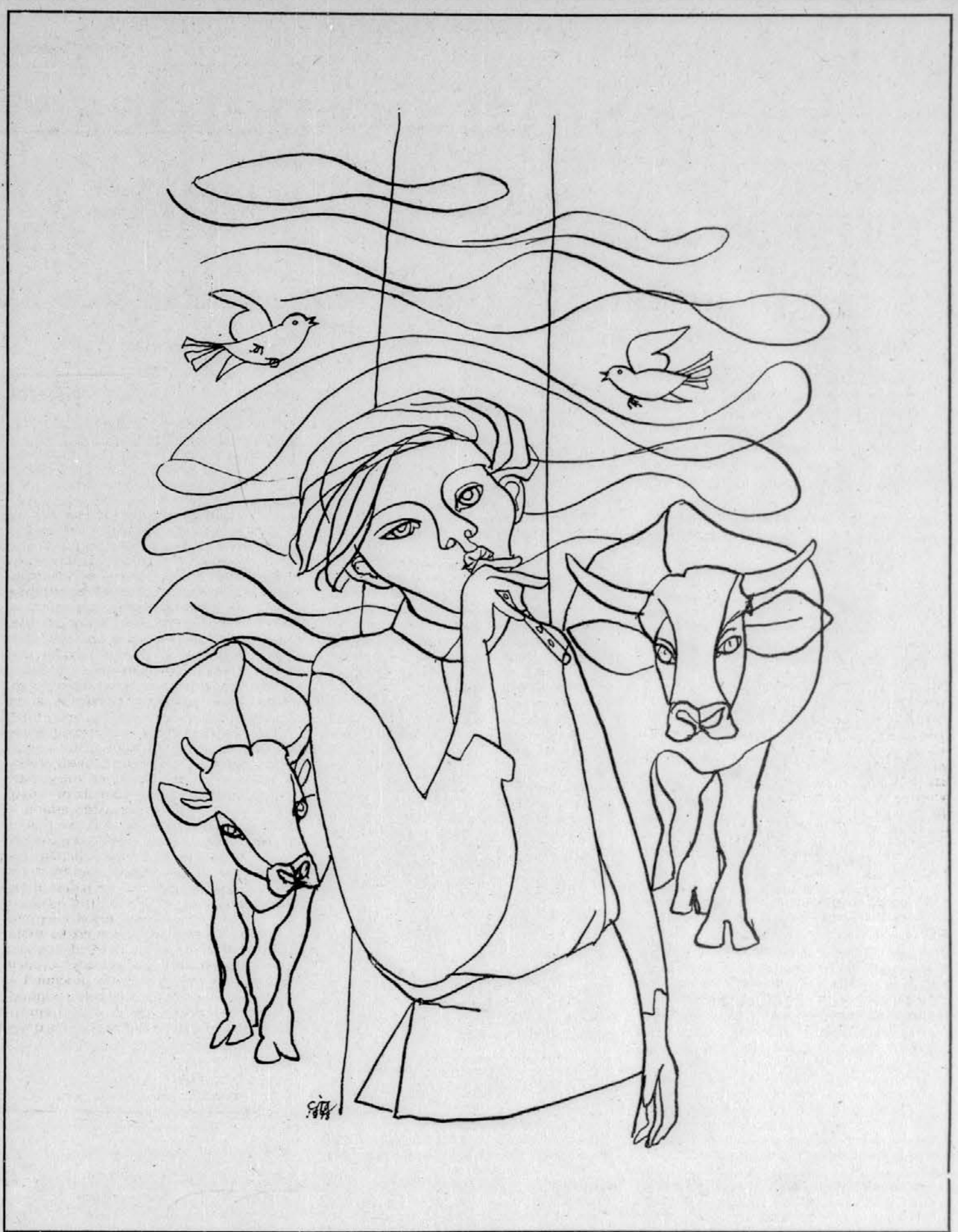
V telčiji staji je bilo toliko opravkov in razburjenja, saj je pri teletu včasih treba dežurati kot ob bolnikovi postelji: zaslišiš hripav dih in že te vznemiri. Tu pa je še človek, čigar mnenje si bil dolžan poslušati, pa si se ravnal čisto po svoje, in te zdaj nazirja, sitnari in se zmrujuje.

– Mrz pritiska. No, kako je kaj zdaj?... V tihoi njegov glas zlovešče zveni.

Kdaj drugič bi ga prekinil sredi stavka: »Znanje je pomembna zadeva, se strinjam. Toda tvoje znanje je za zdaj le tvoje. Ne moti!« Tokrat pa je šlo za odgovornost: boleznini in živinska kuga, ki so bile še lani umevne, kakopak, bi mogle zdaj zanj, ki se je drznil omajati Privičnoje, postati preteče in usodne. Potemtakem je mirno zaprosil: – Za božjo voljo, skrbi za svoje delo... Mrz, rezek veter in snežni vihar pa so bili čedalje močnejši, pravi obup.

Tako je vsako jutro napajal svoje varovance s toplim mlekom, zagnano čistil pód in jim radodarno pokladal suho steljo. Potem je teleta za dalj časa odvezoval, da so se razhodila.

Zima je tisto leto dolgo trajala. V prvih vlažnih aprilskih dneh so se pri drugih živinorejskih številna neboljena in slabotna teleta prehladila in zbolela. V dolgoletnem Privičnem se je spet pojavila škoda. Vendar pa ga je najhujša preskušnja čakala šele na začetku jeseni.

Kljub hladu je že pred vsemi drugimi zapustil hleve in se podal s čredo na griče, na spomladansko pašo, tako da bi se do poltja pomaknil do naravne meje na gorskih planotah. Čeprav je po majniških praznikih znenada pritisnil mrz in se je ulilo, so teleta to zlahka prestala in na njih se je svetlikala gosta dlaka.

Sleherno jutro mu je bilo prvo opravilo, da jim je otipal glave, pregledal volnate noge in kot kremen gladke parklje; kakor ognja se je ogibal vlažnih pašnikov in lazov, ki so jih prerili krti, da bi živina ne popasla trave in prsti okrog krtin ter da ne bi – bogvarji – dobila črevesne bolezni. Ta ugonablja živino, jo razjeda od znotraj in ji ne daje rasti. Zato jo je zjutraj pasel tam, kjer rastejo rman, pižma, šestjanževka in mladi pelin – nenadomestljiva zdravila za podobne bolezni in najboljša sredstva za zburjanje teka.

Ko pa se je nebo zjasnilo in zemlja polagoma nekoliko izsušila in zadihala, sta nastopila toplo vreme in blaginja. Vzbrstela so in zaplamenela cela polja zvončkov, divjih nageljnov, belih kamilic in rdečih jagod. Nebo je postalo tako svileni sinje, da se mu je zdelo, kot da plapolna nad glavno.

Vedel je že, da so prvi tedni in prvi meseci najdragocenejši čas, ko teleta hitro rastejo; takrat si je treba zagotoviti uspeh. V tistem času je treba mir in samozadovoljstvo pustiti ob strani, če hočeš delo dobro končati. Pri tem pa en pašnik ne zadošča. Ves čas

traja ena sama pašnja, in to po strogem redu. Če ne veš, kako je treba krmiti pitanec, da bi pridobili čimveč mesa, si nakopješ veliko škodo. Pri tem je, dragi moj, slabo, če krmiš pre malo, pa tudi če krmiš preveč, ni dobro.

Govorili so mu: »Žival ve za pravo mero, odvečnega ne bo pojedla, kar pa pojé, ji le koristi.« Tedaj je temu verjel in jel puščati teleta, da so se pasla po svoji volji. Pa so se zredila, oslabela, zgubila tek in nehala rasti.

»Ah, bedak... ker sam nimam pameti, pa poslušaj druge.« – se je jezil in začel teleta tako priganjati k tekanju, da so se v enem tednu otresla tolišče, se spotegnile in se začela znova hlastno pasti. Ob koncu poletja pa se je čokatim, podolgastim, širokoplečim teletom po hrbtu, ledjih, stegnih in križu odebilo meso. Jesen se je tisto leto neobičajno zavlekla in v stepi je bilo dovolj trave in krme.

Ko pa je zametel prvi sneg, je prignal svojo čredo na tehtanje, kjer so se že v trumi gnetli živinorejci; stehali so mu teleta. Tedaj so vsi od osuplosti kar zamrli: teža je pressegala najdržnejša pričakovanja. V tistem pa je nekdo od mladih živinorejcev zabrusil: – Tu nekaj ni v redu. Tolikšna teža je zavoljo tolišče! – Kaj pa drugega... – Prav gotovo... – mu je odvrnil uglajeno pomirljivo. Niso mu bila mar takšna po-

smehovanja, bilo mu je vseeno. Vendar pa je opazil, da so vsi obstali in bogvezakaj obmolknili. Tedaj pa ga je popadel bes: – Pa zakoljite eno! Kar zdajle! – je rinil vanje ves ponižan. – Zakoljite pred vsemi! Tisti dan so opravili pregledni zakol in ugotovili: zaklana in očiščena žival je bila prekrita z gostim rdečim mesom, ki je imelo v vratu in plečih tanke sloje tolišče.

»Zavist, spletkarjenje... Odkod vse to?... Bržčas iz ozkih src.« – se mu je tedaj utrnulo in verjetno se ni motil. »Izkaže se.« – si je mislil – »kakor da bi že vedel, kako je treba pasti in kako negovati živino, v resnici pa svojega dela še ne poznaš v celoti, njegovo bistvo je skrito.« Meso je bilo tako okusno in dišeče, obara pa tako jantarjeve barve in močna, da so ga starci, izkušeni živinorejci, ki so se zbrali, da bi proslavili blagoslovljeni praznik zakola živine po starodavnem običaju, ki je tako nerazumno in nepremišljeno pozabljen, posadili kot glavnega živinorejca na najbolj častno mesto in se mu poklonili.

Ne, minulo leto in to, ki mineva, s svojo sinjino in zelenino, z rosinimi jutri in s soparnimi meglicami, s škrajnci in z vreščanjem poslavljajočih se žerjavov, to odhajajoče, izzvenevajoče leto ga je spet obdarovalo. Še eno sleme, še eno leto je minilo...

Prevedla Irena Struna
Ilustrirala Cita Potokar

Kadar zastaja dih

Lev (ob koncu noči): ponosno zre z griča. Sonce (veličastno): vzide. Lev (se skloni k šapam): »Hudiča, ponoči sem brozgal po blatu!« Živali (od daleč): »Glejte, celo lev se je priklonil soncu!« MORALA (se hahlja): mnoga velika dejanja bi laže dojeli, če bi jih razlagali kot posledico nizkih nagibov.

Tako je to

Uš (se razgleduje): »Hm, kaj, če bi se preselila na tistegale rdečelasca?« MORALA (se praska): kamor pogledaš, sami karieristi.

Svet okoli nas

Vevecica (zanosno): »Letos bom nabrala dvanajst orehov!«

Vevecica (pač): zbere devet orehov. Vevecica (zagreto): »Na moje delo slablo vpliva obnašanje malajskih komarjev!« MORALA (vrti globus): pri iskanju krivcev je treba imeti razvito domišljijo in eksotične ideje.

Splošna ocena

Uši (bojevito): naskočijo nekaj glav. Direktiva (odločno): »Uši je treba iztrebiti!« Vse glave (sklonjeno): gredo skozi čistko. MORALA (privzdignjeno): kadar je na sporedu pranje glav, je prav vseeno, katera je bila pred tem čista in katera umazana.

Nagli uspehi

Mati miš (resno): »Podpiši sporazum. Sicer ne dobiš žepnine!« Mala miška (povsem samostojno, se ve): podpiše sporazum.

Mati miš (privzdignjeno): »Oblikovali smo nove odnose.« Mala miška (čez čas): »Prosim, rada bi aspirin.« MORALA (izza časopisa): čez noč dosežene zmage se končajo z glavobolom.

slavko pregl

basni

Izkušnje, izkušnje

Riba (povsem mirno): molči v vodi. MORALA (kima): tisti, ki vedo, da bi jim

potem tekla voda v grlo, raje ne odpro ust.

O letnih časih

Lastovka (prizadevno): pometa pred svojim gnezdom. Vrabec (razposajeno): »Oho, naposled se je začelo!« Orel (ostro): ubije nepredvidnega vrabca. MORALA (se zavija v kožuh): ena lastovka prav zares tudi danes še ne prinese pomladi.

Samo jaz sem prvi – I. del

Rjavolasa želva (prisrčno): »Odslej bi jaz vodila našo vrsto.« Belolasa želva (modro): »Mlada si še, želva, mlada.« Rjavolasa želva (osivi): »Odslej bi jaz vodila našo vrsto.« Belolasa želva (izgubi lase): »Mlada si še, želva, mlada.«

MORALA (pri frizerju izbira barvni lak za lase): nezaupanje do mlade generacije je včasih lastnost prav tistih, ki so že mladi začeli spreminjati svet.

Samo jaz sem prvi – II. del

Sin rjavolase želve (nadebudno): raste. Belolasa želva (tudi to se zgodi): umre. Rjavolasa želva (že belolasa): »Odslej bom jaz vodila našo vrsto.« Sin (že sivolas): »Stara si, mati, in betežna!« MORALA (gleda na uro): vdano čakanje zanesljivo pelje edinole v pokoj.

Besede in dejanja

Črna mravlja (živahno): »Po naših pravilih je tvoj čas potekel. Izbrali bomo novo mravljo vodnico!« Mravlja vodnica (duhovito): »Nak. Oblikovali bomo nova pravila!« MORALA (bere sporazum o kadrovski politiki): vse velike ideje so enostavne.